

Idéburna folkhögskolor med
internatboende
i Västra Götaland

– en analys

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
1. SAMMANFATTNING	4
2. METOD	6
3. BAKGRUND – REGELVERKET FÖR ANSLAG OCH STÖD TILL FOLKHÖGSKOLOR	7
4. RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNINGEN	8
4.1. HUR MÅNGA PLATSER FINNS FÖR INTERNATBOENDE?	8
4.2. VILKA BOR PÅ INTERNATET?.....	8
4.3. HUR SER BOENDEVILLKOREN UT FÖR INTERNATDELTA GARN A?.....	10
4.4. HUR OFTA INGÅR MAT I INTERNATBOENDET?	11
4.5. HUR ÅR MÖJLIGHETERNA FÖR DE INTERNATBOENDE ATT LAGA MAT SJÄLVA (UNDER DE TIDER SOM SKOLAN INTE KAN ERBJUDA MAT)?	11
4.6. VAD KOSTAR DET ATT STUDERA OCH BO PÅ INTERNAT?	12
4.7. HUR HAR OMFATTNINGEN AV INTERNATDELTA GARE FÖRÄNDRATS ÖVER TID?	13
4.8. VILKET BEHOV FINNS AV UPPRUSTNING OCH RENOVERING AV LOKALER?.....	14
4.9. I VILKEN MÅN BEDRIVS EXTERN VERKSAMHET FÖR ATT SKAPA INTÄKTER TILL FOLKHÖGSKOLAN?	16
4.10. FINNS FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT ÖKA INTÄKTERNA FRÅN EXTERN VERKSAMHET?.....	17
4.11. FAKTARUTA OM FOLKHÖGSKOLORNAS MOMSBEFRIELSE	18
4.13. ANDRA STRATEGIER FINNS FÖR ATT SKAPA INTÄKTER	18
4.14. ÖKNING AV DELTA GARE MED OLIKA SOCIALA PROBLEM OCH VAD DET HAR FÅTT FÖR KONSEKVENSER	19
4.15. VILKEN BETYDELSE HAR MÖJLIGHETEN ATT BEDRIVA INTERNATUTBILDNING?.....	21
4.16. ÖVERGRIPANDE EKONOMISKA ASPEKTER.....	23
4.17. HUR SER PLANERNA UT FÖR FRAMTIDA INTERNATUTBILDNINGAR?.....	25
4.18. HUR SER DE INVOLVERADE AKTÖRERNA PÅ ÖNSKVÄRDHETEN AV ATT BEDRIVA INTERNAT?	26
5. ANALYS UTIFRÅN INTERVJUSVAREN	26
6. BILAGA 1: ÖVERSIKT AV VILKA FOLKHÖGSKOLOR SOM INGÅR I UNDERSÖKNINGEN OCH VILKA UTBILDNINGAR SOM BEDRIVS VID DESSA SKOLOR	30
BILAGA 2 – FÖRTECKNING ÖVER INTERVJUADE PERSONER	34
BILAGA 3. BILDER FRÅN NÅGRA AV DE UNDERSÖKTA FOLKHÖGSKOLORNA	35

Förord

Folkhögskolorna utgör en unik utbildnings- och bildningsmiljö som på avgörande sätt skiljer sig från andra skolformer. Folkhögskolorna erbjuder vuxenutbildning i form av långa och korta kurser. I den nyligen presenterade utredningen som ”Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid” (SOU 2024:42) konstateras att folkhögskolan erbjuder en ”alternativ utbildningsväg, ofta med ett starkt fokus på gemenskap och personlig utveckling” och att undervisningen präglas av ”deltagarinflytande”. Till den kan tillfogas att folkhögskolorna erbjuder en stor bredd av utbildningar från allmän kurs, som ger behörighet till fortsatta studier, till ett stort antal yrkesutbildningar, utbildningar med kulturell och estetisk inriktning, utbildningar som syftar etablering på arbetsmarknaden samt ett stort antal korta kurser, inte sällan präglade av huvudmännens önskemål. Såsom konstateras i den ovan nämnda SOU-utredningen har folkhögskolan en stor betydelse för den samlade svenska ”utbildningskedjan”.

Enligt den ovan nämnda SOU-utredningen erbjuder folkhögskolorna ”ett starkt fokus på gemenskap och personlig utveckling”. En grundval för detta är att många folkhögskolor erbjuder deltagarna en möjlighet att bo på internat. Internatboendet skapar särskilda förutsättningar för social utveckling, gemenskap och ett aktivt lärande.

I denna rapport är internatboendet en utgångspunkt. Underlaget till rapporten bygger på intervjuer med folkhögskolerektorer och annan personal på idéburna folkhögskolor i Västra Götaland med internatdeltagare. Rapporten innehåller en djupdykning i nio folkhögskolors vardag och ekonomiska förutsättningar. Det mesta talar samtidigt för att dessa folkhögskolor utgör en representativ samling för idéburna folkhögskolor med internat. Slutsatserna har därmed bäring för den samlade folkhögskoleverksamheten.

En central slutsats i rapporten är att många av de idéburna folkhögskolorna med internatdeltagare är ekonomiskt pressade. En orsak till detta är att anslagen till folkhögskolorna i huvudsak bygger på antalet deltagare, men att bedriva utbildningar med internat är betydligt dyrare än att bedriva en folkhögskola som enbart har dagverksamhet. Det beror inte bara på kostnaderna för boendet, utan också på att folkhögskolorna ofta har personal närvarande på kvällar som organiserar aktiviteter och stödåtgärder.

Visserligen tar folkhögskolorna ut en avgift av internatdeltagarna, men den täcker inte kostnaderna för att bedriva folkhögskola med internat. Det rådande anslagssystemet driver på en utveckling där internatfolkhögskolor på mindre orter ersätts av folkhögskolor i större städer där deltagarna endast studerar dagtid. Därigenom försvagas folkhögskolornas förutsättningar att genomföra sitt socialpedagogiska uppdrag. Likaså utgör bristen i anslagssystemet ett reellt hot mot mångfalden av folkhögskolor, förmågan till riksintag, och den geografiska spridning av folkhögskolor som nu finns i hela landet.

Många av de idéburna folkhögskolorna på landsbygden och mindre orter bedrivs i lokaler och byggnader med en lång historia. Ofta är dessa fastigheter i behov av omfattande renoweringar och upprustningar. Alla dessa folkhögskolor har också kostnader för det löpande underhållet. Exakt hur stort behovet är av renoweringar och upprustningar varierar mellan de olika folkhögskolorna. I vissa fall är behoven stora, samtidigt som folkhögskolans budget för att sköta fastigheterna är begränsade. I några fall har folkhögskolorna endast råd att genomföra akuta åtgärder för att klara nödvändiga åtaganden som brandskydd och elsäkerhet.

Kombinationen av internatdeltagare, lokaler i behov av upprustning samt ökade personalkostnader skapar en särskild sårbarhet. Flera av de undersökta folkhögskolorna försöker därför att hitta nya inkomstvägar. En vanlig strategi är att skapa intäkter genom sidoverksamheter, som att bedriva externa kurser eller erbjuda vandrarhem. Den strategin har emellertid en inbyggd begränsning. Om sidoverksamheten blir för omfattande anser Skatteverket att den ordinarie folkhögskoleverksamheten inte längre är den huvudsakliga sysselsättningen. Enligt gällande lagstiftningen får sidoverksamheterna inte utgöra mer än cirka 25 procent av den samlade omsättningen.

Sammantaget betyder detta att många av dessa folkhögskolor har ett ytterst litet handlingsutrymme. Detta utmynnar i en av rapportens centrala slutsatser: Folkhögskolor med hög andel internatboende, som ligger långt från tätorter och där skolbyggnaden är i stort behov av upprustning och renowering är ekonomiskt utsatta. Risken är stor att verksamheten på sikt inte kommer att kunna bedrivas i samma omfattning som idag.

Mikael Lindgren, ordförande i Folkhögskoledelegationen Västra Götalands Bildningsförbund

1. Sammanfattning

- Undersökningen bygger på intervjuer med rektorer och andra företrädare vid nio folkhögskolor med idéburen huvudman och utbildningar med internat i Västra Götaland. Sex intervjuer har skett på plats på folkhögskolorna och tre genom telefonintervjuer. Intervjuerna har kompletterats med bilder, främst för att dokumentera villkoren för internatdeltagarna.
- Även om undersökningen bygger på undersökningar av folkhögskolor i Västra Götaland är argumenten och resonemangen generella. Det talar för att beskrivningen och slutsatserna har bäring på hela landet.
- Totalt finns omkring 600 deltagare som går längre utbildningar och bor på internat på dessa folkhögskolor. Därutöver finns fler deltagare som går kortkurser och bor på internat.
- Det råder en bred samsyn bland huvudmän, personal och deltagare om vikten av att kunna erbjuda internatboende.
- Argumenten som anges för att värna internatboendet är många: vissa utbildningar har riksintag och kursdeltagarna måste flytta långt, internatboendet skapar en studiemiljö och ger goda möjligheter för inläring, internatboendet skapar ett specifikt samspel mellan deltagarna och bidrar till social utveckling. Internatboendet har en lång tradition och många menar att det utgör en del av folkhögskolornas själ.
- Antalet deltagare som bor på internat har varit oförändrat under senare år (men med en nedgång under pandemin). På några av folkhögskolorna finns det ett söktryck som överstiger antalet platser, de skulle kunna ta emot fler internatdeltagare. Planerna för framtiden är att behålla det nuvarande antalet eller öka antalet internatdeltagare något.
- Det råder en stor blandning av deltagare som bor på internat. Det finns deltagare som exempelvis studerar musik, skrivande eller konsthantverk och som kommer att tillhöra de mest kompetenta inom dessa områden i Sverige. Det finns deltagare som valt folkhögskolan för att skaffa sig en yrkesutbildning och grundläggande kompetens. Det finns deltagare som misslyckats med tidigare studier och där utbildning vid folkhögskola erbjuder en ny möjlighet.
- Det är totalt sett ungefär lika många män och kvinnor bland internatdeltagarna på de undersökta folkhögskolorna.
- Internatdeltagarna betalar en avgift för mat, logi, tillgång till tvättstuga och gemensamma utrymmen. Variationen på avgiften är stor. En förklaring är att det råder skillnader på rummets kvalitet och i vilken omfattning kost ingår i priset. Grovt sett ligger spannet från drygt 2 000 kr i månaden (då ingår ingen mat alls) till cirka 7 500 kr i månaden (då ingår ofta frukost, lunch och middag på vardagarna).
- Kostnaderna för internatdeltagare är större än för de deltagare som enbart går kurser underdagtid. Exakt hur mycket dyrare det är för folkhögskolorna med internatdeltagare jämfört med deltagare som inte bor på skolan är samtidigt svårt att avgöra. De intervjuade menar dock att internatdeltagarnas avgifter inte täcker de extra kostnaderna för internatboendet.
- Det finns en ökning av deltagare med olika sociala problem, däribland NPF-diagnoser. Det innebär en ökad arbetsbörda för personalen. Beträffande internatdeltagare ställer detta större krav på att personal kan behöva vara på plats på skolan även på kvällar och helger. Det innebär också större krav på att folkhögskolorna ordnar vissa aktiviteter på kvällar och helger.
- Flera av folkhögskolorna har utbildningar som drivs på distans och trenden är att distansutbildningarna ökar. Utvecklingen går med andra ord i flera parallella riktningar; med både distansutbildningar och satsningar för att behålla internatdeltagare.
- Folkhögskolorna prioriterar i första hand en undervisning av hög kvalitet. För flera av folkhögskolorna innebär detta att upprustningar och renoveringar inte sker i den omfattning som man önskar. Nästan samtliga intervjuade menar att folkhögskolan där de verkar har en underhållsskuld.
- Standarden på fastigheter och lokaler varierar mellan de olika folkhögskolorna, men den generella bilden är att det finns stora behov av upprustning och renovering. I några fall har skolorna enbart kapacitet att åtgärda nödvändiga ålägganden som brandskydd och elsäkerhet. Några menar att bristen på upprustning "demoraliserar" skolan eller gör skolan "bakbunden". En av de intervjuade säger att skolan befinner sig vid "vägs ände".
- I några fall förhindras skolorna från att ta emot fler internatdeltagare beroende på att det saknas pengar att

rusta upp fler boenderum och/eller pentryn.

- Anslagen till folkhögskolorna bygger till stora delar (se särskilt avsnitt om detta) på antalet deltagarveckor.

Flera decennier tillbaka fanns anslag också för renovering och internatboende. Dessa är sedan länge borttagna.

- Anslagen gör ingen skillnad på deltagare som inte bor på skolan och internatdeltagare, detta trots att kostnaderna är högre för internatdeltagare. Ännu lägre är kostnaderna för distansdeltagare.

- Anslagsökningarna till folkhögskolorna har under de senaste åren varit lägre än kostnadsökningarna. Folkhögskolorna försöker hitta olika strategier för att öka intäkterna. En är att sälja mark eller fastigheter. Några av de intervjuade menar dock att detta endast kortsiktigt ger ökade intäkter. En annan nackdel är att folkhögskolorna inte längre själva får kontroll över området där folkhögskoleverksamheten bedrivs. Det är bland annat till förfång för folkhögskolor som inte tillåter förtäring av alkohol.

- En annan strategi är att få intäkter genom extern verksamhet; som att hyra ut lokalerna till andra som anordnar konferenser, att bedriva vandrarhem/hotell och att driva restaurang. Samtliga undersökta folkhögskolor har extern verksamhet, många försöker också öka intäkterna genom att utvidga den externa verksamheten. Det finns dock olika hinder för att utöka den externa verksamheten; det kräver ofta ytterligare personal, det ökar arbetsbördan på befintlig personal, den externa verksamheten är konjunkturberoende och om intäkterna av den kommersiella verksamheten övergår cirka 25 procent av skolans omsättning får inte längre folkhögskolan rätt till skattebefrielse. I synnerhet den sista faktorn är graverande. En utökad extern verksamhet i syfte att öka intäkterna skulle kunna få motsatt effekt, att finanserna försämrans. Detta leder i sin tur till att avståndet mellan huvudmännen och folkhögskolorna blir större. Effekten är paradoxal, de som gör sitt yttersta för lösa underfinansieringen riskerar att bestraffas med högre skatt och större avstånd till huvudmännen. Dessutom krävs idag skilda ekonomiska redovisningar av folkhögskolornas ordinarie verksamhet och av sidoverksamheter, det skapar en administrativ belastning. (De intervjuade företrädarna menar inte att de nuvarande skattereglerna bör ändras, däremot illustrerar problemet folkhögskolornas ekonomiska utsatthet.)

- En övergripande bild, men med vissa undantag, är vidare att huvudmännen i ganska liten grad använder de folkhögskolor som de äger för att utveckla de egna idéerna och för att utbilda medlemmar och förtroendevalda. Över tid har huvudmännen blivit mer bortkopplade från folkhögskolorna. Om den externa verksamheten utökas i en sådan omfattning att skattebefrielsen upphör kommer denna tendens ytterligare att förstärkas. Idag är ett antal huvudmän engagerade i kurser med korttidsinternat. Försvinner den möjligheten uttunnas banden mellan folkhögskolorna och huvudmännen, det blir helt enkelt för dyrt för huvudmännen att arrangera kurser på skolorna.

- Det rådande regelsystemet driver på en utveckling där internatfolkhögskolor ersätts av dagfolkhögskolor där verksamheten är förlagd till städer. Denna tendens är synlig i hela landet. Fortsätter denna utveckling hotas däribland utbildningar med riksintag.

- Slutsats: Folkhögskolor med hög andel internatdeltagare, folkhögskolor som ligger långt från tätorter och där skolbyggnaden är i stort behov av upprustning och renovering är ekonomiskt utsatta. Risker är stor att verksamheten på sikt inte kommer att kunna bedrivas i samma omfattning som idag.

2. Metod

Utgångspunkten för denna rapport har varit att undersöka villkoren för folkhögskolor som bedriver utbildning med internatdeltagare i Västra Götaland. Grundvalen för rapporten utgörs av intervjuer med företrädare på de berörda folkhögskolorna. Alla rektorer vid folkhögskolorna har fått ett underlag med frågeställningar. Därefter har intervjuer skett på plats på folkhögskolorna (sex stycken) eller genom telefonintervjuer (tre stycken). De folkhögskolor som deltagit i studien är Wendelsberg, Helliden, Ljungskile, Helsingborg, Hjo, Axevalla, Viskadalen, Nordiska samt Hjälmared.

I samtliga fall har skolornas rektorer intervjuats, men i de flesta fall även ytterligare personer. Efter intervjuerna har ett protokoll skickats till de intervjuade som de har fått möjlighet att kommentera och justera (de flesta har utnyttjat den möjligheten). Dessa protokoll har sedan utgjort grundval för en sammanställning av svar och slutsatser.

Några av de intervjuade har framhållit att svaren på enskilda frågor bör vara anonyma, det vill säga att det inte ska framgå vilken skola det gäller. Detta är också huvudlinjen i rapporten, citat återges utan att tala om vem som sagt det. Syftet med rapporten är också att ge en generell bild, inte att analysera situationen för enskilda folkhögskolor. I vissa enstaka fall har ändå folkhögskolornas namn angetts, i andra fall är det enkelt att utifrån svaren räkna ut vilken folkhögskola det handlar om. Detta handlar emellertid enbart om frågor som knappast kan vara känsliga för den enskilda folkhögskolan. I viss mån har intervjuerna kompletterats med bilder, främst med syfte att ytterligare åskådliggöra standarden på folkhögskolans fastigheter.

Det ursprungliga syftet var att både folkhögskolor där regionen är huvudman och där en ideell organisation är huvudman skulle ingå i undersökningen. De regionägda folkhögskolorna har emellertid valt att inte delta i kartläggningen. I några fall hade redan intervjuer genomförts med regionägda folkhögskolor när de lämnade detta besked. I de fallen har de svar som kommit in från regionskolorna inte tagits med i undersökningen. Den slutliga utformningen av rapporten bygger med andra ord endast på svar från idéburna folkhögskolor.

Rapporten utgår som framgår ovan av svar från personer verksamma vid idéburna folkhögskolor i Västra Götaland. Samtidigt har rapporten karaktär av fallstudie där resonemangen och argumenten har en allmängiltig karaktär. Rapporten har med andra ord en generell bäring för utvecklingstendenser på folkhögskolor i hela landet.

3. Bakgrund – regelverket för anslag och stöd till folkhögskolor

Folkbildningsrådet bildades 1991 i samband med kommunaliseringen av skolan. För folkhögskolans del blev detta startpunkten till en förändring av bidragssystemet. De tidigare specialdestinerade bidragen avvecklades, däribland internatbidrag och renoveringsbidrag. Likaledes försvann den tidigare detaljerade redovisningen av verksamheten.

Folkbildningsrådet har en speciell konstruktion och är en ideell förening som består av tre medlemsorganisationer: Studieförbunden i samverkan, Sveriges kommuner och regioner (SKR) samt Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO).

Folkbildningsrådets statsbidrag till folkhögskolor består för närvarande av följande delar:

Organisationsbidrag (cirka 8 procent).

Verksamhetsbidrag (cirka 84 procent).

Förstärkningsbidrag (cirka 6 procent), söks via Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

Bidrag för språkligt stöd (cirka 2 procent).

Samtliga folkhögskolor tilldelas ett lika stort organisationsbidrag för att täcka kostnader för administration och insatser som behöver göras oberoende av verksamhetsomfattning.

Verksamhetsbidraget utgör merparten av bidragen från Folkbildningsrådet. Antalet deltagarveckor ligger till grund för verksamhetsbidraget. En deltagare som studerar fem dagar i veckan heltid motsvarar vid beräkningen en deltagarvecka.

Förstärkningsbidraget avser merkostnader för utökad lärartäthet vid pedagogiska insatser för deltagare med funktionsnedsättning enligt Socialstyrelsens definition. Förstärkningsbidraget söks årligen utifrån dokumenterade merkostnader.

Bidrag för språkligt stöd avser merkostnader för utökad lärartäthet vid pedagogiska insatser gällande utrikes födda deltagare med svårigheter i det svenska språket. Det är endast deltagare med behov av särskilda insatser som berörs av stödet. Bidrag för språkligt stöd söks årligen utifrån dokumenterade merkostnader.

För att uppfylla villkoren för bidrag från Folkbildningsrådet krävs bland annat att folkhögskolorna erbjuder allmän kurs. Allmän kurs ska årligen utgöra minst 15 procent av folkhögskolans rapporterade deltagarveckor.

Även regionerna ger anslag till folkhögskolorna. Vanligen utgår regionerna från statens volymbaserade fördelningssystem, ibland med kompletterande fördelningskriterier. Västra Götalandsregionen stöder de 21 folkhögskolor som finns i regionen. För sju av dessa är regionen huvudman. Övriga folkhögskolor, det vill säga med en ideell huvudman, stöds via ett bidrag som bygger på genomförda deltagarveckor.

Det existerar även offentligt stöd för riktade insatser på folkhögskolorna. Det kan exempelvis handla om kurser för arbetslösa eller för nyanlända. Folkhögskolorna kan även få statligt stöd i form av projektmedel eller uppdrag från statliga myndigheter, exempelvis inom arbetsmarknads- och integrations- eller folkhälsoområdet.

Vidare kan folkhögskolor söka andra bidrag, exempelvis från Europeiska socialfonden.

Ytterligare en möjlighet är att få stöd från huvudmännen, det kan bland annat handla om underhåll av fastigheter som huvudmännen äger.

Folkhögskolorna tar ut avgifter för internatboende och kan även ta ut avgifter för läromedel, kopiering etc.

Ytterligare en inkomstkälla är den externa verksamhet som drivs av folkhögskolor, som att upplåta lokaler för kurser, vandrarhem/hotell, restaurang etc.

Sammanfattningsvis bygger dagens anslagssystem till stor del på antalet deltagarveckor. Anslag som fanns för flera decennier sedan och som inkluderade ekonomiskt stöd för renovering och internat finns inte kvar.

4. Resultat från intervjuundersökningen

4.1. Hur många platser finns för internatboende?

Av deltagare på längre folkhögskoleutbildningar (åtminstone en termin) bor nästan 600 personer på internat på de undersökta skolorna. Därutöver finns ett stort antal korttidsinternat på skolornas internat. Några av skolorna är särskilt profilerade på korttidsinternat, som Viskadalens folkhögskola.

Antalet internatboende på de längre kurserna varierar från 35 till cirka 100 deltagare. Det genomsnittliga antalet internatboende på längre kurser är cirka 65 deltagare.

Därutöver har flera av skolorna ytterligare rum för konferensverksamhet, hotell och vandrarhem. De är centralt att skilja mellan deltagare på korttidsinternat och deltagare på konferensen. Resonemang om den frågan återkommer längre fram

4.2. Vilka bor på internatet?

Gruppen av deltagare med internat är inte homogen och det råder också tydliga skillnader mellan olika skolor.

”Det är en blandad grupp av deltagare som bor på internat. Både när det gäller ålder och social bakgrund. Många har ingen annan bostad och en del bor kvar på skolan under loven. Flera har inte heller någonstans att ta vägen när de är färdiga med utbildningen.”

”Det är en stor blandning av deltagare som bor på skolan. De flesta är mellan 20 och 26 år och det är ungefär lika många kvinnor som män. Många har ett brinnande kulturellt intresse, ofta för musik och konst. På allmän kurs är blandningen större, men även där finns en kreativ profil som ofta har särskilt engagerade sökande. På skolan finns också en kurator och en präst som kan ge stöd till deltagarna.”

Flera mönster är samtidigt synliga. Andelen deltagare som bor på internat varierar mellan vilka utbildningar de går på. Specialiserade och yrkesinriktade utbildningar med ett riksintag har ofta en hög andel internatdeltagare, medan andelen ofta är lägre på allmän kurs. Stundtals finns emellertid många kursdeltagare på allmän kurs, vilket kan innebära att antalet deltagare på kurserna som bor på skolan är högt även om andelen ofta är lägre än på de specialinriktade kurserna. Vanligen är det vidare ett krav att kursdeltagaren ska studera på heltid eller nästan på heltid för att få bo på internatet.

”Av alla som studerar på skolan är det ungefär hälften som är internatdeltagare. Men variationen mellan olika utbildningar är stor. På den yrkesförberedande kursen bor samtliga på skolan. På övriga kurser finns en blandning av internatdeltagare och de som bor på annat ställe.”

”De som bor på internatet kommer främst från södra Sverige, men inte enbart. Flera kommer exempelvis från Stockholmsområdet. Det beror på att vi har riksintag på utbildningarna. Framför allt till musikutbildningen kommer sökande från hela landet.”

”De finns två grenar av musikutbildningar. Klassiskt och Jazz&Rock. Av dem som går dessa utbildningar bor många på skolan.”

”Av de omkring 100 som bor på skolan kommer cirka 65 procent från skolscenen och omkring 35 procent från allmän kurs. Enstaka boenden kan också komma från andra kurser.”

”Ungefär 40 procent av samtliga deltagare bor på internat. De är konstnärligt inriktade och lockar cirka 200 deltagare från de nordiska länderna.”

”Internatet domineras av studerande på allmänskurs och musikkursen. Tidigare fanns även lärarassistentutbildning där några gick på internat. Även bibelskolan har haft några på internat.”

”De som bor på internatet kommer främst från södra Sverige, men inte enbart. Flera kommer exempelvis från Stockholmsområdet. Det beror på att vi har riksintag på utbildningarna. Framför allt till musikutbildningen kommer sökande från hela landet.”

”De deltagare som bor på skolan går på flera olika kurser. Av de som går på modedesign bor nästan hela klassen på skolan (och där är det en klar övervikt av kvinnor). Även flera deltagare som studerar data och mode bor på skolan. Av deltagarna på allmän kurs är bilden mer blandad. Många deltagare bor i närområdet, andra bor på skolan (och en del läser kursen på distans). Det finns deltagare som läser allmän kurs och som bor nära skolan men ändå bor på skolan.”

”Under det senaste läsåret har ingen deltagare på allmän kurs bott på internatet. Internatet domineras istället av kursdeltagare som går konstinriktade kurser.”

”Generellt har det varit något fler kvinnor än män bland de som bor på internat. Men det är en stor blandning av boende. Det finns också personer i 50–55-årsåldern som har ett dubbelt boende under tiden på folkhögskolan. Det finns också en del pensionärer. Varje år kommer också en grupp kursdeltagare från Japan. Motsvarande grafiska utbildningar är betydligt dyrare i Japan.”

”Fördelningen mellan kvinnor och män av de som bor på internat är ganska jämn.”

Hur många deltagare och hur stor andel av kursdeltagarna som bor på internat hänger också nära samman med var skolan är belägen geografiskt. För skolor som ligger långt från en större ort blir internatet (men även kurser på distans) viktigare. Om flera kursdeltagare tvärtom bor nära skolan blir det fler som enbart går utbildningar under dagtid.

”De som inte bor ofta på internatet bor inom en radie på tre mil. De kommer hit med buss eller tåg.”

Av de undersökta folkhögskolorna understryker företrädare för samtliga att för flera av deltagarna är folkhögskolan det första egna boendet. Några av skolorna anger genomsnittsåldern för internatdeltagarna, vanligen strax under 25 år. Några skolor menar att kursdeltagarna successivt blivit yngre.

”Det är en stor blandning av deltagare på internatboendet. Det är en liten övervikt av män (undantaget kursen modedesign). Vidare är det en tendens att deltagarna, inklusive de som bor på internat, blir yngre. Idag är många mellan 20 och 25 år.”

”För flera av de internatboende är det första egna boendet.”

”Många har ingen annan bostad och en del bor kvar på skolan under loven. Flera har inte heller någonstans att ta vägen när de är färdiga med utbildningen.”

”För många av deltagarna är internatet det första egna boendet. Boendet blir en mellanstation på väg ut i vuxenlivet.”

”För flera är internatboendet det första egna boendet. Skolan är ett tryggt ställe att bo på.”

”Många av de som går internatutbildningarna är unga. Ofta har de skrivit sig på skolan. Sedan måste de flytta ut när terminen är slut. Då har de inte alltid någonstans att ta vägen.”

Flera av de intervjuade företrädarna från folkhögskolorna pekar på att det är tydliga skillnader i kursdeltagarnas motivation och bakgrund på olika utbildningar. Den generella bilden är att motivationen ofta är hög på socialinriktade utbildningar, medan den är mer varierad och i genomsnitt lägre på allmän kurs.

”En generaliserad bild är att de som går på musikutbildningarna klarar sig bättre på egen hand. För dem behöver skolan inte vara lika delaktig. Det finns också en stark sammanhållning bland dessa deltagare. Sedan kan det uppstå vissa utmaningar ändå, som att det arrangeras fester (det är ett alkoholfritt internat).”

”Kursdeltagarna har en varierad bakgrund. På de särskilda kurserna, som kultur- och musikutbildningarna, finns många med hög motivation. På den allmänna kursen är motivationsgraden mer varierad.”

”Det är en stor blandning av deltagare som går på internat. De som går på nischade utbildningar har ofta en högre motivation än de som går på allmän kurs. Men sammantaget innebär skolan en mångfald på riktigt. En blandning av deltagare med olika erfarenheter och bakgrund som skapar en unik lärande miljö.”

4.3. Hur ser boendevillkoren ut för internatdeltagarna?

Över lag är standarden på internatboendet låg. Ofta saknas toalett på rummen och väldigt ofta saknas dusch. Rummen har inte renoverats på länge och de gemensamma utrymmena för matlagning är ofta bristfällig. Väldigt ofta är rummen i behov av upprustning. Samtidigt finns en stor variation mellan olika folkhögskolor, på några skolor är standarden klart över genomsnittet.

”De flesta rummen på internatet är enkelrum med toalett på rummet och gemensam dusch. I vandrarhemsdelen finns eget badrum.”

”Många av rummen för de boende saknar egen toalett och dusch. De som bor får dela toalett med 5–6 stycken andra och dusch med ännu fler. Det har ändå fungerat hyfsat utan att det har blivit köer.”

”I både byggnaden Almeberg (i det första finns 13 rum där de boende delar tvättrum, toalett och duschar) och Rektorsvillan (internatboende) finns behov av upprustning, bland annat är det lyhört. Däremot är det rent och snyggt, även om det är slitet.”

”Varje hus har fem eller sex rum som är fullt möblerade och flera har egen dusch och wc. Du kan välja eget rum eller dubbelrum.”

”Internatdeltagarna bor i rum i korridor. Oftast bor de ensamma i ett rum men det finns möjlighet att dela rum. I ett av husen finns toalett på rummen. I det andra inte. Dusch delas med andra och finns i korridoren. I ett av boendehusen råder alkoholförbud. Där har deltagarna inte rätt att förtära alkohol i det egna rummet.”

”Rummen finns i olika byggnader och på olika våningar. Högst upp i stora byggnaden finns 26 rum där de boende delar på fyra duschar och fem toaletter. Rummen kom till på 1930-talet och de ser i grunden ut ungefär som då.”

”På Mellangården (byggt på 60-talet) finns 32 rum, alla kan användas som dubbelrum. Totalt bor cirka 30–40 personer i dubbelrum. Även de delar på duschar och toaletter. Därutöver finns ytterligare en byggnad (byggd på 80-talet) med 26 boenderum, där har alla enkelrum. I samma byggnad drivs hotell med 28 rum.”

”Boendet är fördelat på fem hus. I ett hus finns rum med toalett och handfat. I andra hus får de boende dela på toalett. I ett av husen finns en lägenhet med två rum och pentry, dusch och toalett. I de övriga husen delar de boende på dusch.”

”Det är låg standard i boendena. På de flesta av rummen finns inte toalett. Plastmattorna är gamla. De gemensamma duscharna slitna.”

”I boendena finns fyra olika kategorier:

- Rum med toalett och dusch.
- Rum med toalett och delad dusch.
- Rum med delad toalett och dusch.
- Dubbelrum.”

”För de personer som går yrkesinriktade kurser kan skolan ta emot 22 deltagare, fördelade på 20 rum varav två är dubbelrum. I rummen finns handfat och toalett. Dusch, tvättstuga och kök delas med de andra boendena.”

4.4. Hur ofta ingår mat i internatboendet?

Under veckan erbjuder alla folkhögskolor utan en mat till internatdeltagarna. Ofta, men med viss variation, handlar det om frukost, lunch och middag måndag till fredag (men ganska ofta ingår inte middag på fredagen). Ibland ingår även frukost på helgerna. På några folkhögskolor är middagsutbudet mer begränsat. När skolan inte erbjuder mat hänvisas kursdeltagarna till att laga mat i gemensamma kök. Ofta har dock dessa en begränsad standard. I vissa fall begränsar standarden på köken skolans möjlighet att ta emot fler deltagare. Genomgående betalar deltagarna en avgift för kost och logi.

”I boendet ingår frukost, lunch och middag, måndag till fredag. Samt frukost, lördag och söndag. Övrig mat under helgen får deltagarna tillaga själva.”

”Det ingår mat och logi (frukost, middag, kvällsmat, månd–fred, men inte middag fredag).”

”I avgiften ingår frukost, fika, lunch och middag månd–torsd. För fredagar ingår frukost och lunch.”

”För internatdeltagarna ingår frukost och lunch, måndag till fredag. Middag och mat på helgerna lagar de själva.

”För de boende ingår frukost, lunch och middag måndag till fredag. Mat under helgerna får de boende ombesörja själva.”

”I internatet ingår frukost och lunch, måndag till fredag. Deltagarna lagar själva mat på kvällar och helger.”

”I internatboendet ingår frukost och lunch på vardagarna. Middag och mat på helgerna får deltagarna laga själva.”

”För de boende ingår frukost och lunch, måndag till fredag. Deltagarna lagar själva middag och mat under helgerna.”

”För de som går yrkesinriktade kurser och bor på internatet under längre tid ingår ingen mat. De kan köpa mat i skolans restaurang men lagar vanligen själva mat i de kök som finns i byggnaden där de bor.”

4.5. Hur är möjligheterna för de internatboende att laga mat själva (under de tider som skolan inte kan erbjuda mat)?

Som nämnts redan i ovanstående avsnitt lagar internatdeltagarna själva mat de dagar som skolan inte erbjuder mat. Detta sker i gemensamma kök och pentryn. Vissa av dessa är slitna och bristfälliga. Andra håller högre kvalitet. Variationen är stor.

”För närvarande finns både kokmöjligheter i internathuset och ett större gemensamt kök. Möjligheten att laga mat i internathuset ska dock stängas och deltagarna kommer att hänvisas till det gemensamma köket. Det är dock alldeles för litet för de 85 personer som bor på skolan. Däribland finns bara två spisar.”

”När det inte serveras mat kan deltagarna laga egen mat i kök på skolan. Alla som bor på internat har tillgång till kök.”

”Alla pentryn är fullt utrustade. Däribland med diskmaskiner. Det finns en gemensam tvättstuga på innergården.”

”De boende har tillgång till pentry med kylskåp där det är möjligt att laga mat.”

”Det finns tillgång till små kök för internatdeltagarna där de själva kan laga mat.”

”I internatbyggnaderna finns ett pentry.”

”I boendena ingår gemensamma kök. Dessa är i behov av upprustning. Diskmaskiner saknas.”

”För närvarande står 6–7 rum tomma. Ett problem är att de gemensamma köken är för små.”

4.6. Vad kostar det att studera och bo på internat?

Det är inte helt enkelt att jämföra avgifterna för internaten mellan de olika folkhögskolorna. Ibland anges veckoavgifter, ibland månadsavgifter och ibland terminsavgifter. Det är stor skillnad på kvaliteten mellan olika rum och en och samma skola har ofta olika priskategorier för olika rum. Flera skolor erbjuder också både enkelrum och dubbelrum. Vidare råder stora skillnader mellan hur många måltider som ingår i avgiften. En del skolor redovisar specifikt hur stor andel av avgiften som handlar om logi och hur stor andel som handlar om mat, men alla skolor gör inte den uppdelningen.

Lägst avgift har Viskadalen, 2 150 kr per månad för enkelrum och 1 400 kr för del i dubbelrum under hösten 2024, men där ingår ingen mat över huvud taget. Samtliga övriga folkhögskolor erbjuder måltider till kursdeltagarna, men i varierad omfattning.

På Helsingborgs folkhögskola är avgiften för ett enkelrum hösten 2024 27 530 kronor. Det motsvarar en veckokostnad på 1 529 kronor, vilket i sin tur motsvarar en månadsavgift på 6 550 kr.

Hjälmarred folkhögskola har en månadsavgift för 2024 för enkelrum på 7 455 kr och för plats i dubbelrum på 6 085 kr.

Ljungskile folkhögskola har en avgift på enkelrum utan toalett och dusch för höstterminen 2024 på 24 660 kr, det motsvarar en veckoavgift på 1 370 kr, vilket motsvarar en månadsavgift på 5 871 kr. Den som istället vill ha ett enkelrum med både toalett och dusch får betala 30 000 kr, vilket motsvarar en veckoavgift på 1 666 kr och en månadsavgift på 7 143 kr.

Wendelsbergs folkhögskola har avgifter för 2024 mellan 6 830 kr och 7 470 kr beroende på standard.

Axevalla folkhögskola redovisar en veckoavgift för 2024 mellan 1 050 kr och 1 100 kr, vilket motsvarar en månadsavgift från 4 500 kr till 4 714 kr, men då ingår endast frukost och lunch, måndag–fredag, och inte middag som flera av de andra skolorna erbjuder.

Hellidens folkhögskola har en månadsavgift på 5 600 kr för 2024. I likhet med Axevalla folkhögskola ingår inte middag utan bara frukost och lunch på vardagar.

Hjos folkhögskola har en månadsavgift för 2024 på 6 590 kr för ett eget rum med toalett och dusch. För enkelrum med egen toalett och delad dusch är avgiften 6 290 kr, för enkelrum med delad dusch och toalett 5 590 kr och för del av dubbelrum 4 990 kr.

Nordiska folkhögskolan har en avgift på 25 840 kr för höstterminen 2024. Det motsvarar en veckoavgift på 1 435 kr och en månadsavgift på 6 150 kr.

I den här översikten redovisas inte de olika variationerna när det gäller i vilken omfattning som skolorna erbjuder mat till kursdeltagarna, det är också en förklaring till skillnaderna i avgifter mellan olika skolor.

Grovt sett ligger spannet från cirka drygt 2 000 kr i månaden (då ingår ingen mat alls) till cirka 7 500 kr i månaden (då erbjuds många måltider). I detta ingår rum i en fastighet som både behöver löpande underhåll och som ofta är i behov av större renoveringar, mat (ofta frukost, lunch, middag i veckorna), kostnad för internatansvarig och kostnader för att ordna aktiviteter på kvällar och helger och vid behov ha personal på plats. Folkhögskolornas slutsats att avgiften för internatboendet inte täcker kostnaderna är lätt att förstå.

Så här sammanfattar en av de intervjuade kostnaderna för internatboendet:

”Kostnaderna för de boende på internatet är dels boendet, dels maten. Bara råvarorna till maten motsvarar avgifterna, därtill ska det finnas kök och personal som lagar maten. Genom att samma kök lagar mat till restaurangen går det att tjäna pengar på storskaligheten.”

Och så här uttrycker sig en annan av de intervjuade om att anslagen inte täcker kostnaderna.

”Skolans intäkter räcker inte för att täcka kostnaderna för internatdeltagarna och underhåll. För att få extra inkomster används skolans lokaler för externa evenemang. Särskilt under somrarna. Även under läsåret pågår konferenser och olika arrangemang på skolan.”

Flera av de intervjuade pekar också på ytterligare kostnader som är kopplat till internatboendet, men också på att det ibland kan vara svårt att beräkna kostnaderna för internatboendet.

”En särskild kostnad för internatverksamheten är vidare att skolan har särskilda internatföreståndare. Däremot är det svårt att avgöra i vilken mån det finns särskilda kostnader för att bedriva internat. Verksam-

heterna går in i varandra. Och som nämnts tidigare, den dagliga verksamheten går runt, men det finns inte pengar över för att klara investeringar.”

4.7. Hur har omfattningen av internatdeltagare förändrats över tid?

Antalet internatdeltagare har varit ganska konstant under de senaste åren. Några folkhögskolor hade tidigare en viss nedgång, särskilt under pandemin, men den nedåtgående trenden har numera för det mesta vänt. Tvärtom finns många folkhögskolor som har ett hårt söktryck på internatplatserna och som utan vidare skulle kunna fylla fler platser. Den sammantagna bilden är att efterfrågan på internatplatser snarast är större än tillgången.

”Hittills har dock skolan inte behövt säga nej till någon som vill bo på internat. Även om det i princip är fullt är det vanligt att någon hoppar av vid kursstart och att det därigenom blir tillgång till ett rum.”

”Under en period minskade antalet deltagare på internatet, men nu är det en uppgång igen. Av de som antagits till en utbildning är det idag en kö till att få bo på internat. Det kan också bero på bostadsbrist, att många inte har någon annanstans att bo. Flera är skrivna på skolan under terminerna. Förra året öppnade också en ny internatbyggnad för att klara trycket. Där är också en uppgång av antalet deltagarveckor.”

”Under 2023 var det en viss nedåtgående trend av internatboende. Till läsåret 2023/2024 ökade antalet igen. Det har varit fler sökande än på länge. För att få fler boenderum skulle skolan egentligen behöva använda en del av vandrarhemsdelen.”

”Antalet internatdeltagare har varit ganska oförändrat.”

”Antalet internatdeltagare har varit ganska jämn under de senaste åren. Husen har varit fyllda. Ett av husen är dock gammalt och borde egentligen inte användas.”

”Under de senaste tio åren har omfattningen av deltagare som bor på internat varit ganska konstant. Ja, det fanns en nedgång under pandemin. Men den var tillfällig.”

”Antalet internatdeltagare har sjunkit något under de senaste tio åren, men nedgången är ytterst marginal.”

”Trycket på flera kurser och på internatet har ökat under senare år. Det handlar bland annat om kursen Concept Art och kyrkomusikkursen. Det råder brist på kyrkomusiker i Sverige och alla är i princip garanterade jobb.”

”Söktrycket är större än antalet platser. Skolan försöker att ordna fler rum för att fler ska få plats. Allra störst söktryck är det på kursen Concept Art.”

4.8. Vilket behov finns av upprustning och renovering av lokaler?

Samtliga folkhögskolor i undersökningen hävdar att de skulle genomföra stora renoveringar och upprustningar om de hade ekonomiska resurser. Samtliga folkhögskoleföreträdare utom en använder uttrycket ”underhållsskuld”. Variationen mellan skolorna är samtidigt stor. På åtminstone någon skola är fastigheterna och lokalerna i gott skick och det finns ekonomiska möjligheter att ytterligare förbättra standarden. På flera skolor har renoveringar genomförts även om mer skulle behöva ske. På ytterligare andra skolor är behovet av omfattande renoveringar och upprustningar akut. I några fall har skolorna endast möjlighet att upprusta för att klara ålägganden om förbättrat brandskydd och elsäkerhet, medan allt annat får vänta.

Nästan alla intervjuade understryker att det behövs större ekonomiska resurser eller kreditgarantier för att klara underhållet. De avgifter som internatdeltagarna betalar täcker inte på långa vägar kostnaderna för behövlig upprustning.

”Internatet består av murade hus som byggdes under 1960-talet. Där skulle stora fortsatta insatser behövas. På området finns också en gammal gymnastiksal som skulle behöva rustas upp.”

”Om det fanns tillräckligt stora ekonomiska muskler skulle rektorn vilja riva de nuvarande internathusen och bygga nytt. Husen byggdes på 1960-talet om inte för att hålla i drygt 50 år. Över lag är internaten för små och slitna.”

”Det skulle också vara önskvärt att bygga mer energismart. Samt att alla rum borde ha tillgång till egen toalett och dusch. En annan idé vore att bygga enheter för fem personer – och inte som nu för sju personer. Det behövs också mer moderna och större utrymmen för att laga mat.”

”Till det mer akuta hör att byta fönster och fasader.”

”Fastigheterna är i ständigt behov av underhåll. Den delen av budgeten som ska gå till underhåll får dessvärre lägst prioritet. Verksamheten går i första hand. Många lokaler är också gamla och slitna. I en del av de nuvarande internatboendena finns plastmattor från 70-talet och små enkla handfat.”

”Över lag är det yttre skalet på fastigheterna i gott skick, det vill säga väggar och tak. Det är de inre renoveringarna som har fått låg prioritet. Vi har exempelvis inte haft råd att göra stambyten.”

”Fastigheterna är gamla och behoven av upprustning och renovering är stora. Skolan planerar inte ens för stambyten eftersom man inte vet hur stammarna går. Mycket av insatserna sker när läget blir akut.”

”På Mellangården finns 16 hygienutrymmen. Fyra renoverades förra året, övriga har inte renoverats på flera decennier. Även de pentryn som finns på internatboendena är i stort behov av renovering. Det är väldigt trångt för dem som lagar mat.”

”En flaskhals är den nuvarande matsalen. Den skulle behöva byggas ut och moderniseras.”

”Det finns vidare behov av att lägga om tak och kontinuerligt av att måla. En person jobbar konstant med målning. Men bara att måla om det stora huset tar sju år. Fastighetsskötarna och vaktmästarna gör ett stort jobb. Men det är omöjligt för dem att hinna med allt som skulle behövas.”

”Lokalerna är gamla och slitna och är i behov av upprustning och renovering. Det handlar bland annat om det skett en behandling av ytskikt, akustikanpassning, byte av golvmattor, upprustning av internatboenden (fräschare rum) etc. Vidare finns behov av fler internatplatser. För att stärka skolans ekonomi är volymen av studerande viktig.”

”Planen är att internatrenovera ett rum i taget. Det saknas pengar för en mer omfattande renovering.”

”Det underhåll som faktiskt skulle behövas handlar bland annat om internatboendena. Många möbler skulle också behöva uppdateras. Flera av möblerna är kvar sedan skolan bildades på 1950-talet.”

”På folkhögskoleområdet finns två villor som görs i ordning. I en av villorna planeras för ett rum till.”

”Skolan har en underhållsplan som man försöker att följa. Det handlar bland annat om att renovera en av villorna (Gudrunvillan) för att få fram fler internatplatser. Det ska också byggas ett till pentry.”

”Ett av internaten (Granen) ska få en upprustning av ytskikt.”

”Ett till pentry ska rustas upp. Upprustningen sker successivt. Vidare ska skolan målas om på utsidan. Även det är en pågående process.”

Flera av de intervjuade beskriver både vilka upprustningar som nyligen genomförts och vad som skulle behövas ytterligare:

”Skolan har nyligen renoverat matsal och terrass och delvisinternatbyggnaderna. Det har bland annat handlat om att stärka brandskyddet, att byta ut gamla fönster och att rusta upp gemensamhetshuset. Fastigheterna är i stort behov av fortsatt upprustning. Det handlar om många olika saker. Tätning och renovering av tak. Energieffektiviseringar. Ommålning.”

”Det har skett en viss renovering av rummens ytskikt. Det har bland annat målats och tapetserats. Det har också funnits planer på en mer generell standardhöjning av rummen, men för det har det saknats pengar. Det kommer att bli svårt att genomföra inom överskådlig framtid.”

”Skolan har också genomfört en hel del underhåll. Däribland har man satsat mycket på bergvärme och solpaneler. Det har varit stora investeringar, men dragit ner elkostnaderna. Men mer skulle behöva göras.”

”En del av musikverksamheten bedrivs i en byggnad som egentligen skulle behöva avvecklas. För att lösa det problemet kommer musikverksamheten att flytta till ett hus som nu används för internatboende. Väggar kommer att blåsas ut för att skapa större klassrum. Det är ett bra första steg.”

”Hittills har skolan klarat de nödvändiga upprustningarna, men betydligt mer skulle behöva göras. Det handlar bland annat om en renovering av skolhuset, internatboendena och taket på gymnastikhallen.”

”Fastigheterna är i stort behov av upprustning och renovering. Under 2023 blev skolan ålagd att genomföra en rad saker för att klara brandskyddet. Det handlade bland annat om brandtrappor och nya innerdörrar. Kostnaderna blev stora. En ny regel är också att ingen lokal får hysa fler än 60 personer. Sammantaget gick skolan mycket back under 2023. Totalt med 4,3 miljoner kronor.”

”Boendehuset för internatdeltagare med sämst standard kommer att avvecklas. Istället ska ett av hotellhusen byggas om till internatboende. Det kommer att höja standarden. I det nya huset kommer det att finnas toalett och dusch i alla rum. Det är en del av en större upprustning.”

”Folkhögskolan har genomgått omfattande renoveringar. Fortfarande har dock skolan en underhållsskuld. Varje år krävs upprustningar för cirka 20 miljoner kronor för att hålla skolan i samma skick som den är nu. De pengarna finns egentligen inte och för större upprustningar och ombyggnationer skulle det krävas betydligt större summor. Större investeringar skulle exempelvis behövas om skolan börjar organisera nya yrkesinriktade utbildningar som kräver ny utrustning och nya lokaler.”

Flera folkhögskolor betonar vidare att det är svårt att klara renoveringar med nuvarande budget.

”Internatavgifterna i kombination med bidrag täcker den dagliga driften, men inte underhållet. Det är också svårt att höja avgifterna. Det skulle göra oss mindre konkurrenskraftiga och skrämja i väg en del deltagare. Vi måste också stå oss mot regionskolorna som får mer stöd och kan ta ut en lägre avgift.”

”För att klara den upprustning som skulle behövas är det nödvändigt med ett tillskott av pengar. Här vore det intressant att studera den norska modellen med statliga lånegarantier. Det skulle skapa bättre förutsättningar för att kunna ta lån.”

”Ett av de stora problemen är den växande underhållsskulden. Trots stöd från olika håll är det inte möjligt att genomföra allt det underhåll som vore önskvärt.”

”Det är omöjligt att finansiera fortsatta upprustningar med nuvarande bidrag. Huvudmannen har inte heller möjlighet att bidra ekonomiskt för att klara en fortsatt upprustning. Det finns inte heller något system för att garantera folkhögskolorna kreditvärdighet. Det skulle underlätta möjligheten att ta lån.”

”För tillfället måste renoveringarna ske successivt. Det finns inte ekonomiskt utrymme för att gå snabbt fram.”

Några betonar att de upprustningar som gjorts varit kostsamma och tårt på skolans resurser.

”En del upprustning har också genomförts under senare år. Däribland byte av tak på två fastigheter och investeringar i ett nytt kylrum till köket. Upprustningen har kostat skolan stora pengar. Enbart kylrummet kostade 2,3 miljoner kronor och taket 1,2 miljoner kronor.”

Andra uttrycker sig mer optimistiskt om möjligheten att klara nödvändiga renoveringar.

”De ekonomiska förutsättningarna för fortsatt underhåll är bättre än på många andra skolor, bland annat beroende på att fastigheterna inte behöver samma grundläggande renoveringar som på annat håll.”

4.9. I vilken mån bedrivs extern verksamhet för att skapa intäkter till folkhögskolan?

För att finansiera ordinarie folkhögskoleverksamhet och för att utnyttja lokalerna, inte minst under sommaruppehållet, arrangerar samtliga undersökta folkhögskolor olika former av extern verksamhet. Det handlar dels om att använda skolans lokaler för kurser och konferenser, dels om att erbjuda hotell/vandrarhem och restaurang. Genom att köket på skolan också används till externa kurser och till restaurangverksamhet kan köket bli mer storskaligt, vilket pressar ner priserna på den mat som serveras till de som bor på internat.

Samtliga intervjuade menar att den externa verksamheten bidrar till folkhögskolans ekonomi. Eller uttryckt på ett annat sätt: Utan extern verksamhet skulle den ordinarie verksamheten få svårt att överleva.

”Den externa kommersiella verksamheten omsätter sju miljoner kronor per år. Det är ett nödvändigt ekonomiskt tillskott för att få verksamheten att gå runt.”

”Under många år har kostnadsutvecklingen varit större än ökningen av bidrag. För att klara ekonomin är skolan beroende av de externa verksamheterna. En fördel är att skolan ligger nära Göteborg. Under sommaren, när folkhögskolan är stängd, finns möjlighet att erbjuda många sängplatser i samband med stora evenemang i staden. Skolan rekryterar sommarpersonal för att klara den verksamheten.”

”På folkhögskolan bedrivs också externa kurser, läger och andra arrangemang. Det handlar bland annat om kyrkliga läger och orkestrar som övar. Köket lagar mat även till extern verksamhet. Det bidrar till att bära kostnaderna för köket för folkhögskoleverksamheten.”

”På folkhögskolan bedrivs också externa kurser. Syftet är att få in pengar för att kunna stötta folkhögskolan och internatet. Men kostnaderna för att bedriva extern verksamhet har ökat på grund av inflationen. De pengar som skolan får in räcker inte för att göra investeringar för framtiden. Istället blir skolan tvungen att leva ur hand i mun. Inga pengar finns budgeterade som ger buffertar. Därför går det inte heller att upprätta en rimlig underhållsplan.”

”På folkhögskolan finns också boenden för externa konferensdeltagare. Det finns också en restaurang för besökare vid externa evenemang. Restaurangen är även öppen för allmänheten i veckorna. Det finns möjlighet att äta lunch där.”

”Idag finns två hotellhus med 25 hotellrum vardera. Sedan finns 25 hotellrum i en angränsande byggnad. Nu kommer övernattningsmöjligheterna för externa evenemang att halveras under terminerna. Under sommaren däremot används rum i folkhögskolan till vandrarhem och hotell.”

”Vid anläggningen idag finns utöver folkhögskola även en hotell-, kurs- och restaurangverksamhet. Restaurangen är öppen för allmänheten.”

”På folkhögskolan bedrivs – som redan nämnts – en omfattande extern verksamhet. Det handlar om dagkonferenser, ofta arrangerade av fackliga organisationer, särskilt närvarande är IF Metall. Det finns också andra hel- och sommarkurser, utöver den finska festivalen handlar det om pensionärsverksamhet, tolkutbildningar, kurser i finska med mer.”

”Folkhögskolan driver skolan hotell/vandrarhem bestående av 15 dubbelrum. Den verksamheten börjar i april och pågår under sommaren.”

”Den externa verksamheten är en viktig inkomstkälla för folkhögskolan. Överskottet från den externa verksamheten används för att finansiera folkhögskolans ordinarie verksamhet. Detta är en medveten strategi från skolan.”

”Kostnaderna för de internatboende täcks inte av de avgifter som de betalar, men genom de externa verksamheterna kan pengar tillföras.”

”Kursdeltagare på skolan och de som deltar i externa kurser använder samma matsal och maten tillagas i samma kök. Det innebär att köket kan agera mer storskaligt och köpa in större volymer av råvaror.”

”För att klara ekonomin är skolan tvungen att använda sig av externa inkomstkällor. Skolan driver ett vandrarhem och har lunchservering. Skolan ordnar också verksamhet på skolan under sommaren, bland annat för barn och ungdomar.”

”Vid skolan bedrivs en omfattande extern verksamhet som bidrar till att stärka skolans ekonomi. Det handlar bland annat om olika evenemang och kurser, ofta på helger och under sommaren. Det finns med andra ord en stor potential för att bedriva mer utbildning.”

4.10. Finns förutsättningar för att öka intäkterna från extern verksamhet?

När ökningen av stödet till folkhögskolorna varit mindre än de senaste årens kostnadsökningar så skulle en möjlighet vara att kompensera den försämrade ekonomin med en utökad extern verksamhet. Detta konstateras av flera av de intervjuade.

”Kostnaderna för att driva folkhögskolan har successivt ökat, med bland annat ökade lönekostnader. Men omsättningen i den kommersiella delen har inte ökat och kan därför inte täcka kostnadsökningarna.”

”Genom att öka den externa verksamheten skulle vi kunna få större inkomster. Men den strategin har sina begränsningar.”

Det finns dock flera krus med det upplägget. Ett är att folkhögskolorna ofta inte har kapacitet att ytterligare utöka den externa verksamheten, redan idag tar den mycket på krafterna.

”Som nämnts tidigare, utan restaurang, vandrarhem och externa kurser skulle pengarna inte räckt för att finansiera den ordinarie verksamheten. Men ska det exempelvis bli fler som bor på vandrarhemmet, då behövs också mer städpersonal. Samma sak gäller om restaurangen ska vara öppen på kvällstid. Ökade satsningar skapar med andra ord också ökade utgifter.”

”Vi har inte pengar att utöka personalen, men den externa verksamheten har blivit mer omfattande. Det är slitigt.”

”Vi försöker arrangera så mycket extern verksamhet som vi orkar. Men det tar mycket energi och vi klarar inte av mer.”

”Den externa verksamheten är viktig för ekonomin, men skapar också en stor arbetsbörda.

”Ett långsiktigt problem är dock hur skolan ska finansiera fortsatta renoveringar och upprustningar. Det finns en gräns för hur mycket den externa verksamheten kan expandera. Den kräver också arbetsinsatser från personalen.”

Ett annat krus är att även kostnaderna för den externa verksamheten har ökat:

”På folkhögskolan bedrivs också externa kurser. Syftet är att få in pengar för att kunna stötta folkhögskolan och internatet. Men kostnaderna för att bedriva extern verksamhet har ökat på grund av inflationen. De pengar som skolan får in räcker inte för att göra investeringar för framtiden. Istället blir skolan tvungen att leva ur hand i mun. Inga pengar finns budgeterade som ger buffertar. Därför går det inte heller att upprätta en rimlig underhållsplan.”

Ett tredje krus är att efterfrågan på externa tjänster varierar och är svår att styra:

”Ett problem är att den kommersiella externa verksamheten är konjunkturberoende. När människor har mindre pengar blir det också färre övernattningar på internat. Detta gör intäkterna till folkhögskolorna oförutsägbara.”

Det fjärde kruset handlar om regelverket.

”Intäkterna från den externa verksamheten bidrar till att finansiera folkhögskolans ordinarie verksamhet. Samtidigt finns en gräns för hur omfattande den externa verksamheten kan bli. Verksamheten vid en folkhögskola är skattebefriad, men bedriver skolan kommersiell verksamhet som uppgår till mer än cirka 25 procent av den totala omsättningen, då blir all verksamhet skattebelagd.”

”Den externa verksamheten kan inte bli alltför omfattande. Då förlorar vi vår skattefrihet.”

”Problemet är dels att sidoverksamheten inte får bli för stor, dels att de skilda ekonomiska redovisningarna för folkhögskolans ordinarie verksamhet och sidoverksamheterna skapar en arbetsbörda som främst drabbar den administrativa personalen.”

I synnerhet detta fjärde krus är graverande. En utökad extern verksamhet i syfte att förbättra intäkterna kan efter kontroll av Skatteverket leda till motsatt effekt, att finanserna försämrats. Några av de intervjuade understryker att regelverket för skatter förstärker trenden mot en minskad huvudmannanknuten verksamhet. Om den externa verksamheten expanderat i en sådan omfattning av skattebefrielsen upphör, då blir det dyrare för huvudmännen att anordna kurser på folkhögskolan. En erfarenhet är att de ofta leder till att huvudmännen trycks ut från verksamheten.

4.11. Faktaruta om folkhögskolornas momsbefrielse

Folkhögskolornas ordinarie verksamhet är momsbefriad, därför behövs exempelvis ingen moms på de avgifter som betalas av internatdeltagare. Om en folkhögskola däremot börjar bedriva annan sidoverksamhet kan denna momsbefrielse hotas.

Skatteverket kan i dessa fall göra en så kallad huvudsaklighetsbedömning där de avgör hur omfattande denna sidoverksamhet har blivit. I en sådan bedömning tas hänsyn till hur omfattande sidoverksamheten blivit i relation till folkhögskolans ordinarie verksamhet. Enligt Skatteverkets webbsida avser är betydelse av ”huvudsaklig del eller huvudsakligen” menas ”cirka 75 procent”. Skatteverket skriver: ”Om ca 75 procent eller mer avser verksamhet som kvalificerar för skattefrihet är all inkomst i den självständiga näringsverksamheten undantagen skatteplikt. Om å andra sidan en mindre andel av omsättningen avser verksamhet som kvalificerar för skattefrihet är all inkomst i den självständiga näringsverksamheten skattepliktig.”

Notabelt är att Skatteverket använder uttrycket ”cirka” 75 procent. Att döma av Skatteverkets beslut Angående momsbefrielse för Hjälmared folkhögskola 2021 tas även vissa andra hänsyn än den totala sidoverksamhetens omfattning vid huvudsaklighetsbedömningen. I utlåtandet intresserar sig Skatteverket även för om sidoverksamheten ”sker i samma lokaler och med samma personal” som folkhögskolans ordinarie verksamhet (om så sker talar det för att det finns ett inre samband mellan folkhögskolans ordinarie verksamhet och sidoverksamheten).

Huvudsaklighetsbedömningen avser hela beskattningsår. Därför kan bedömningen i praktiken göras först i efterhand – efter det att beskattningsåret avslutats. För en folkhögskola kan konsekvensen bli att skolan i efterhand blir tvungen att betala skatt.

Det är den skattskyldige, i detta fall folkhögskolan, som har bevisbördan för att en självständig näringsverksamhet består av sådan verksamhet som kvalificerar för undantag från skatteplikt.

För ytterligare information se avsnittet om huvudsaklighetsbedömningar på Skatteverkets webbsida: <https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2024.3/323770.html>

4.13. Andra strategier finns för att skapa intäkter

De undersökta folkhögskolorna använder flera andra strategier för att öka intäkterna. Det handlar bland annat om att sälja/hyra ut fastigheter/mark, att hitta nya bidrag att söka, att ta ut olika avgifter (utöver för internatboende), att försöka få stöd från huvudmän, att försöka få kreditgarantier etc. Det finns dock en rad olika problem förknippade med dessa strategier. Däribland kan de bryta av folkhögskoleområdet på ett olyckligt sätt om fastigheter säljs.

”För att klara ekonomin har skolan sålt av fyra fastigheter. Flera aktörer har också bidragit med lån och ekonomiskt stöd: Sparbanksstiftelsen Alingsås, kommuner, regioner, enskilda personer.”

”På folkhögskoleområdet finns också två villor. De skulle kunna säljas, vilket skulle ge skolan intäkter. Ett problem är dock att villorna ligger mitt i skolans område och det skulle bli omöjligt att hävda kravet på alkoholfrihet om villorna fick privata ägare.”

”Alla kursdeltagare betalar också en serviceavgift, för studiemedel, tillgång till internet, kopiering och försäkringar.”

Det finns samtidigt folkhögskolor som avvisar idén att sälja fastigheter och mark med motiveringen att det är en kortsiktig strategi.

”Skolans ekonomi skulle behöva stärkas, men skolan har inga planer på att sälja mark eller byggnader. Det skulle bara kortsiktigt skapa en intäkt utan att lösa de långsiktiga problemen. Åtminstone är det inget som man vill göra för att klara löpande kostnader.”

På en av folkhögskolorna har antalet deltagarveckor minskat. I det läget har det varit tvunget att dra ner på personalen för att få ekonomin att gå ihop.

”Antalet deltagarveckor har minskat med 250. Därför har vi fått skära i personalens tjänstgöringstid. Allt minskat med 3 procent.”

Många av skolorna tar lån för att genomföra renoveringar.

”Vi har tagit ett lån för att kunna behålla kurs- och konferensverksamheten. Vi kommer genomföra nödvändiga renoveringar.”

Fler av folkhögskolorna söker olika anslag vid sidan av stödet från Folkbildningsrådet och regionerna. Att söka ytterligare bidrag kräver samtidigt administration och krävande arbetsinsatser. De skolor som har störst behov av ytterligare anslag är ofta de som har minst kapacitet att söka dem.

”Nyligen fick skolan ett stöd från Europeiska socialfonden, men arbetet med att söka och redovisa bidraget fick skolans administration att gå på knäna (vilket också ledde till en försenad utbetalning av pengar till skolan).”

Ännu en strategi för att skapa intäkter är att öka distansutbildningarna.

”Distansutbildningarna är billigare än att ha deltagare på plats. Trenden med fler distansutbildningar beror på den tekniska utvecklingen och en påverkan av nya arbetssätt efter pandemin, men det handlar också om att skapa billigare utbildningar.”

4.14. Ökning av deltagare med olika sociala problem och vad det har fått för konsekvenser

En bild som samtliga intervjuade ger uttryck för är att det skett en generell ökning av kursdeltagare med olika former av sociala problem och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF-diagnoser). Detta gäller generellt bland alla kursdeltagare, men skolorna påverkas särskilt mycket när denna ökning sker bland de som bor på internat.

”Det är en klar ökning av deltagare med särskilda behov. En del har nyligen flyttat hemifrån och vet inte hur man diskar och städar.”

”Det finns en viss ökning av deltagare med olika diagnoser, som adhd.”

”Det finns också en ökning av deltagare med olika sociala diagnoser. Det kräver större insatser från personalen. Det finns visserligen möjlighet att få extra stöd för deltagare med funktionsnedsättningar, men det ger inte täckning för de ökade kostnaderna.”

”I likhet med andra folkhögskolor finns en växande grupp av deltagare med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, däribland kursdeltagare med diagnoser som adhd. Upplägget, i likhet med andra folkhögskolor, är att alla deltagare går i samma grupper. Men på andra sätt kan utbildningarna anpassas till deltagarna, bland annat genom att vissa grupper är mindre.”

”Även om andelen deltagare med neuropsykiatriska diagnoser är högre på allmän linje har de ökat också på scen- och musikkurserna. Ofta är det en hög press på dessa deltagare. De känner stora förväntningar på att lyckas. Även bland dem finns dåligt mående.”

”Kursdeltagarna på scen- och musikutbildningarna är ofta starkt motiverade. De på allmän kurs består av en mer brokig skara. Generellt är det en ökning av deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Men en viktig princip för skolan är att inte dela in deltagarna i grupper på grund av funktionsnedsättningar. Alla ska delta tillsammans och skolan har inga specialpedagoger. De pedagoger som finns får hantera det mesta.”

”Det har blivit fler kursdeltagare som mår dåligt och dessa deltagares mående påverkar också andra på skolan.”

En av de intervjuade gör en analys av orsakerna till förskjutningen och hur den påverkar folkhögskolornas arbete:

”Behoven har förändrats under de senaste årtiondena. Jämför utvecklingen av den resursförstärkning som har skett i övriga samhället, till exempel i grund- och gymnasieskolorna, med hur vi som folkhögskolor fått stöd för att möta det misslyckande som sker i grund- och gymnasieskola trots ökade resurser. Om vi inte resonerar så riskerar vi att skärma av oss från verkligheten och det är ju den vi skall möta, det vill säga dagens behov ser annorlunda ut än det gjorde på 80 och 90 talet.”

Genomgående påpekar de intervjuade att ökningen av deltagare med NPF-diagnoser och andra sociala problem

(som drogmissbruk) kräver större insatser från skolorna. För att täcka en del av de ökade kostnaderna finns möjlighet att söka stöd för kursdeltagare med funktionsnedsättningar, men att det stödet är komplicerat att få och inte kompenserar den ökade arbetsinsats som krävs av personalen.

”Över huvud taget har den psykiska ohälsan ökat. Det har lett till att vi förstärkt elevhälsan. Vi ordnar också med kvällsaktiviteter för dem som bor på skolan. Vi lägger också ner mycket energi på att samtala med och stötta kursdeltagare med svårigheter.”

”Det finns en viss ökning av deltagare med olika diagnoser, som adhd. En annan grupp är deltagare med drogproblem. Det skapar en ökad arbetsbörda för personalen.”

”Det är en ökning av kursdeltagare med olika NPF-diagnoser. Det ställer också större krav på lärare och annan personal.”

”En del av deltagarna som börjar på skolan har varit hemmasittare eller varit socialt isolerade av andra skäl. Många av dessa genomgår en metamorfos, men för att det ska lyckas krävs ett extra engagemang av personalen.”

”Vid vissa tillfällen har också allvarigare saker inträffat på skolan, som suicidförsök och det har blivit tvunget att köra kursdeltagare till psykakuten.”

”I vissa fall har det hänt att skolan kört deltagare till psykakuten. Det händer också att deltagare är handfallna inför olika situationer på skolan. Det kan handla om att de inte kommer i tid till lektioner och frukost eller att de inte förmår att packa ihop sina saker i slutet av terminen.”

”Skolan har också olika rutiner för hur man ska agera när det sker något allvarligt. Problemet är att varje fall är unikt och för det mesta inte stämmer överens med rutinerna.”

”Skolan kan få förstärkningsbidrag för kursdeltagare med funktionsnedsättningar. Men dessa bidrag täcker knappast de extra kostnaderna för skolan.”

”I likhet med andra folkhögskolor har andelen deltagare med NPF blivit större. Det skapar en ökad arbetsbörda för personalen. De särskilda bidragen för deltagare med funktionsnedsättning kompenserar inte detta.”

”Två lärare bor på folkhögskoleområdet. Men de har inget specifikt ansvar för kursdeltagarna på kvällstid. Om det 'händer' saker på skolan på kvällstid finns däremot lärare som har lärarjour. Varje lärare har en sådan tjänstgöring 2–3 veckor per år. Då ska de vara tillgängliga till klockan 22.00. Även kuratorn kan kontaktas på kvällstid. Om det händer något är det också vanligt att kursdeltagarna kontaktar den internatsvariga. Den lärare som har möjlighet åker dit.”

”En stor skillnad mellan en folkhögskola med internat och en gymnasieskola är att alla elever försvinner hem på kvällen i gymnasieskolan. Då är det också enklare för lärarna att koppla bort jobbet när de är lediga. På vår folkhögskola är hälften av deltagarna kvar på skolan även under kvällstid.

”Vi får ett visst extra stöd när vi tar emot kursdeltagare med funktionsnedsättningar. Det delas ut via Specialpedagogiska skolmyndigheten, men förmedlas av Folkbildningsrådet. De inkomsterna täcker dock inte våra extra insatser för att stötta deltagare. Det är en begränsad pott att söka ifrån som alla folkhögskolor ska dela på. När de sociala problemen blir större urholkas stödet.”

”Det finns möjlighet för skolan att söka pengar för förstärkningsresurser när det finns kursdeltagare med funktionsnedsättningar. (För närvarande söker skolan förstärkningsbidrag för 2,5 lärare.) Men de stöden täcker inte de ökade kostnaderna. Ökningen av deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar skapar en ökad belastning för lärarna och kräver ibland undervisning i mindre grupper.”

”Vi får olika bidrag: statsbidrag från Folkbildningsrådet, regionbidrag (interregional ersättning), sedan kan vi söka förstärkningsbidrag och ersättning för språkligt stöd. Det som särskiljer stödet som Specialpedagogiska skolmyndigheten tar ställning till är att det handlar om insatser vid sidan av själva utbildningen.”

På kvällar och helger finns ofta ingen personal på skolan. Det kan skapa problem om kursdeltagare mår dåligt. Flera skolor har ”akutgrupper” som deltagarna ska kontakta vid behov. Många skolor försöker också ordna aktiviteter för deltagarna på kvällar och helger för att skapa en mer strukturerad tillvaro. Variationen är samtidigt stor mellan skolorna när det gäller hur omfattande dessa problem är.

”Under läsåret har en lärare bott på folkhögskolan, men på kvällstid och helger är kursdeltagarna ofta ensamma där. Det finns ett journummer som deltagarna kan ringa till om det händer något på skolan. Det kan handla om studerande som mår dåligt, men också om att kursdeltagarna blivit utelåsta.”

”Skolan arrangerar vissa gemensamma aktiviteter på kvällar, som exempelvis korvgrillning och spel.”

”Men att bedriva internat när det finns sociala problem är personalkrävande. 2–3 kvällar i veckan ordnar vi särskilda aktiviteter på skolan. De finansieras med stödet från Specialpedagogiska skolmyndigheten. Det kan bland annat handla om yoga, friluftsliv och matlagning.”

”På kvällar finns inte personal på skolan. Men Securitas har en jour och det finns en krisgrupp som kursdeltagarna kan kontakta. Det har hänt någon enstaka gång.”

”Deltagarna är ensamma på skolan på kvällar och helger. Men det finns en krisgrupp bestående av rektor, kurator och lärare som det går att kontakta om det händer något.”

”Mycket händer också på skolan efter klockan 17.00. Även när undervisningen är slut fortsätter verksamheten. Ibland kan saker hända som gör att det behövs personal på plats.”

”Jag tror att vi alla har fått ändra våra rutiner och förstärka vår närvaro på internatet på olika sätt. Jag som rektor har fått en större roll i hanteringen av studiesamtalen med deltagare som halkar efter. Detta är delvis en följd av att vi uppgraderat vår studeranderättsliga praxis och hur vi arbetar men för att avlasta kollegor (läs lärare).”

Några av de intervjuade betonar samtidigt att grundregeln måste vara att kursdeltagarna ska klara sig själva på kvällar och helger.

”Folkhögskolan är inget behandlingshem. Grundregeln är att deltagarna ska kunna klara sig på egen hand under kvällstid.”

4.15. Vilken betydelse har möjligheten att bedriva internatutbildning?

De intervjuade menar genomgående att internatboendet har en stor betydelse. Det handlar först och främst om att kunna bedriva kvalificerade utbildningar och inte minst utbildningar med riksintag. Flera understryker att internatboendet också har många positiva sociala effekter. Som framgått ovan är boendet på folkhögskolan ofta det första egna boendet. Många av deltagarna utvecklas socialt genom boendet och skapar nya relationer som blir viktiga för senare delar av livet. Flera av de intervjuade understryker också att internatboendet har en lång tradition och är en del av folkhögskolans ”själ”. Utan internatboende skulle inte bara flera utbildningar få lägga ner (särskilt på skolor på landsbygden och särskilt utbildningar med riksintag), även något annat skulle gå förlorat.

”Internatet har stor betydelse för skolan. Genom att skolan antar deltagare från alla nordiska länder vore det inte möjligt att driva skolan utan internat. Utan internat skulle vi inte längre kunna vara en nordisk skola. Även den gemenskap som internatet skapar skulle undermineras.”

”Internatboendet har också stor betydelse för deltagarnas utveckling. De skapar relationer som ofta varar livet ut. De befinner sig också på skolan under en period då de är unga och formbara. Det ligger en massa lärande i det.”

”Skolan skapar också stora möjligheter att få koncentrera sig på det som man är intresserad av. Skolan är en möjliggörare. Man kan flytta hit, börja en utbildning, utan att man behöver tänka på bostad.”

”Internatet har väldigt stor betydelse för skolan och för de deltagare som bor på internat. De utvecklas socialt och får en tillhörighet. De ingår i en gemenskap. Det stämmer inte, som man hör ibland, att de blir institutionaliserade. För många blir boendet här också en mellanstation på vägen till att flytta hemifrån och skapa ett eget liv. Det har en stor betydelse för många, inte minst för de som varit hemmasittare eller har en funktionsnedsättning. Sedan skulle vi kunna göra ännu mer för dem om vi hade haft bättre resurser.”

”Om inte internaten fanns kvar skulle vi bli mer av en konferensanläggning, möjligen med några få korta kurser.”

”För många är åren på folkhögskolan de bästa åren i livet. Verksamheten bygger på en stor tilltro till de som bor och studerar på skolan. Det är motsatsen till en repressiv miljö.”

”Att bo på skolan har stor betydelse för de enskilda personerna. Utbildningen växer ihop med livet. Det blir en växelverkan. Många utvecklas socialt och får vänner för livet. Många får också större insikter om sig själva. Det skapar hopp inför framtiden. En del inser att de inte behöver leva isolerade. De är inte samma

personer som när de började på folkhögskolan. De växer och lär sig att ta ansvar. Det är en erfarenhet som inte är möjlig att få i en annan miljö. Viktiga faktorer är uthållighet, kontinuitet och närvaro.”

”Det skulle inte vara möjligt att genomföra utbildningarna på skolan utan internat.”

”Det sker stora samhällsförändringar där allt fler utbildningar blir digitaliserade. Det kan vara isolerande. Folkhögskolan representerar något annat. Närvaro och en fysisk miljö.

”På många sätt tar internatskolorna ett större samhällsansvar än skolor med enbart dagverksamhet.

”Vi ger något mer än bara utbildning. Men ibland tar vi ett större ansvar som ideell förening eller stiftelse än vad vi klarar av.”

”Internatet har ett stort värde för deltagarna. Många lär sig att leva ett ordnat liv, med kök och matlagning. Boendet innebär också att det byggs upp en social gemenskap mellan deltagarna. Många har tidigare trasliga skolupplevelser. Nu får de en ny chans.”

”Det skulle inte vara möjligt att fortsätta att driva utbildningarna på det sätt som vi gör om det inte fanns internat. Ett av skälen till det är att vi har ett riksintag och sökande från hela landet. Men utan internatboende skulle också något av skolans själ gå förlorat.”

”Internatboendet har en stor social betydelse. Det blir ett sätt att knyta kontakter och lära sig umgås med andra, men också att ta ansvar för planering av mat och gemensam städning. Däribland tvingas de att dela kylskåp, duschrum och bo i samma korridor. Det finns en del kursdeltagare som aldrig startat en tvättmaskin innan de kommer till en folkhögskola.”

”Sedan har vi en del som tidigare varit hemmasittare. Flera av dem bygger upp nya kontakter och hittar vuxna som de inte trodde fanns.”

”Det specifika med folkhögskolan är att alla får ett värdigt bemötande. Det är något som de inte alltid får på andra ställen. Folkhögskolan har ett öppet sinne. Du tillåts att vara den du är.”

”Nyligen mötte jag en deltagare som sade att det var första gången som han kände sig trygg i en skolmiljö. Sådana vittnesmål gör att man inser värdet av folkhögskolor med internatboenden.”

”Om internatboendet försvann skulle det inte längre vara möjligt att driva scen- och musikkursen som har ett riksintag (se ovan). Det som skulle bli kvar är allmän kurs, med lokal upptagning av kursdeltagare. Men då skulle verkligen något gå förlorat.”

”Internatet har en oerhörd betydelse för många av deltagarna. De får ut mer av utbildningstiden än de som bara kommer till skolan under dagtid. De växer som människor. Vid slutet av läsåren blir det tydligt vilka resor många har gjort.”

”Utan internatboende skulle de utbildningar som drivs idag inte kunna arrangeras i de nuvarande lokalerna. Det finns över huvud taget inte på agendan att ta bort internatverksamheten.”

”Att bo på internat ger mycket utöver själva utbildningen. Det är en lugn och trygg miljö på skolan. Som nämnts ovan finns också en möjlighet att använda verkstäderna dygnet runt. Mycket händer efter skoldagens slut. En del deltagare kan ha växt upp i miljöer där det funnits alkoholproblem, nu får de en alkoholfri miljö. Tryggheten gör att det går att fokusera på studierna.”

”De som bor på internatet har en möjlighet att hitta sig själva och får en chans att fundera över vem man vill vara. Det är också en miljö där alla blir bemötta med respekt. Deltagarna får känna att de har en egen röst.”

”För vissa deltagare innebär vistelsen på skolan en nystart. Det sker saker som gör att livet vänder. Särskilt betydelsefullt är detta för deltagare som mått psykiskt dåligt. Inte minst vid skolavslutningarna. Det har exempelvis förekommit att vi haft deltagare som gjort suicidförsök.”

”Internatet har mycket stor betydelse för deltagarna. Det bidrar till en personlig utveckling utöver innehållet i kurserna. För många är boendet det första egna boendet. De lär sig att ta hänsyn till andra och organisera disk och tvätt tillsammans.”

”Det skulle vara omöjligt att bedriva utbildningarna utan internat. Det beror bland annat på att flera av kurserna har en rikstäckande profil.”

”En utmaning är det höga trycket på internatboende. Det skapar också behov av upprustningar och att ta fram fler rum för boenden.”

”Folkhögskolorna spelar en väsentlig roll för människors utbildning och utveckling, men de förmår också fånga upp människor som annars skulle kunna få större sociala problem. Inte minst är internatboendena viktiga i dessa sammanhang.”

”Av deltagarna på skolscenen bor de flesta på internaten. Den utbildningen har också riksintag. Utan internat skulle den utbildningen sannolikt inte överleva.”

Ett specifikt argument som några av de intervjuade pekar på är kopplingen mellan korttidsinternaten och huvudmännen.

”Korttidsinternat möjliggör kurser med huvudmannen. Utan korttidsinternat skulle huvudmannen bli bortkopplad från skolan.”

”I synnerhet korttidsinternaten skapar en brygga mellan folkhögskolan och huvudmannen. Deras engagemang finns i korttidsinternaten. Det är deras ingång till skolan.”

4.16. Övergripande ekonomiska aspekter

Företrädarna för de undersökta folkhögskolorna uttalar fler ytterligare saker om olika aspekter av folkhögskolornas ekonomi.

En återkommande kommentar handlar om urgröpningen av bidragen.

”Kostnaderna har ökat mer än bidragen.”

”Bidragsökningarna har varit betydligt mindre än kostnadsökningarna.”

”Statsbidragen och bidragen från regionen kompenserar inte folkhögskolor som har internat. I Norge finns ett annat system. Där ska alla folkhögskolor vara internatskolor. I Sverige gynnar bidragssystemet dagfolk- högskolor i större städer. Skolor med internat och på mindre orter missgynnas. Då blir inte heller folkhögskolan en drivkraft i det lokala samhället. Då går också något förlorat. Det ligger i folkhögskolans dna att erbjuda internatplatser.”

”Under många år har kostnadsutvecklingen varit större än ökningen av bidrag. För att klara ekonomin är skolan beroende av de externa verksamheterna. En fördel är att skolan ligger nära Göteborg. Under sommaren, när folkhögskolan är stängd, finns möjlighet att erbjuda många sängplatser i samband med stora evenemang i staden. Skolan rekryterar sommarpersonal för att klara den verksamheten.”

”Även om skolan har bättre ekonomi och mindre renoveringsbehov än många andra folkhögskolor har ändå kostnadsökningarna slagit igenom.”

Som redan nämnts ovan menar flera att den stora ekonomiska utmaningen är kostnaderna för att underhålla fastigheterna.

”Ekonomiskt klarar skolan att driva den dagliga verksamheten. Det är inte det som är den stora utmaningen. Det går exempelvis att anpassa omfattningen av personalen. Den stora utmaningen är att klara underhållet av lokalerna. För närvarande ingår 12 fastigheter i folkhögskolan. Under hösten fick ett av husen med internatboende problem med avloppet. Konsekvensen blev att delar av boendet fick stängas av. Nu planeras en renovering som kommer att kosta cirka en miljon kronor. Men det finns inte pengar för att göra ett fullständigt stambyte. Även köket behöver renoveras inom en snar framtid. Där har golvet krackelerat. Det är stora utgifter som det är nästan omöjligt att spara ihop till.”

En annan sak som nämnts tidigare är den bristande täckningen för extra kostnader för att bedriva internat.

”Avgifterna och bidragen till folkhögskolan täcker inte kostnaderna för de internatboende. Men det är inte enkelt att höja avgifterna. De studerande har inte stora marginaler. De jämför också avgifterna med andra folkhögskolors avgifter. Differenserna får inte bli för stora.”

”Bidragssystemet till folkhögskolor bygger primärt på antalet deltagarveckor. För folkhögskolor med internat finns extra kostnader för mat, logi med mera. De nuvarande bidragen täcker inte dessa kostnader, inte heller efter att de internatboendes avgifter räknas in. Detta gäller också Viskadalens folkhögskola.”

Några av de undersökta folkhögskolorna har det ekonomiskt tufft men företrädarna där konstaterar att andra folkhögskolor har det värre.

”Vi hankar oss ändå fram. Det finns andra rörelsefolkhögskolor med internat som i det närmaste står

på ruinens brant. Ekvationen går helt enkelt inte ihop. Det har blivit tyngre och en större arbetsbörda för internatskolorna, men det saknas ekonomisk kompensation.”

Några nämner huvudmännens roll.

”Något som har hjälpt oss är att vi har ganska starka huvudmän. Det är inte alla rörelsefolkhögskolor som har det. Många huvudmän är gamla folkrörelser som inte längre är lika starka. Vi hoppas att få ihop budgeten i år.”

Många betonar att det är avgörande att fylla kurser och internaten. Med tomma platser försämras ekonomin. I något fall har ”felaktig” marknadsföring av kurserna skapat stora problem.

”För att klara ekonomin är skolan tvungen att fylla internatet och inte ha tomma kurser. Under lång tid har antalet sökande legat jämnt. Men det senaste året har det skett en nedgång. Det beror på en missriktad marknadsföring som i högre grad har riktat sig till människor i närområdet. Det har skapat en dipp av sökande från omlandet. Det har i sin tur lett till 25 färre kursdeltagare på internatet, vilket har varit katastrofalt för skolan.”

”För att klara ekonomin krävs en stor volym av utbildningar. Vi måste hela tiden ta in fler attraktiva kurser. Pengarna tillförs genom volym.”

En annan möjlighet är att ytterligare utöka antalet kursplatser och internatboende.

”En plan för framtiden är att öka kapaciteten. Med fler upprustade rum skulle det också vara möjligt att ta emot fler sökande. En annan plan är att avsätta en våning till för internatdeltagare och minska på vandrarhemmet.”

Den övergripande trenden bland folkhögskolor är dock den motsatta. Flera av de intervjuade påpekar att det nuvarande ekonomiska regelverket bidragit till att flera tidigare internatfolkhögskolor flyttat till städer och idag enbart bedriver dagverksamhet.

”Systemet skapar ett ständigt tryck. Statsmakterna signalerar att internatutbildningarna tas bort och att verksamheten flyttar till en lokal i en stad. Då skulle vår själ gå förlorad, men ekonomin skulle definitivt bli bättre.”

”Under åren lopp har flera andra folkhögskolor slutat med internatutbildningar och istället gått över till dagverksamhet i städerna. Ett av många exempel är Bona folkhögskola. Sker ingen förändring av reglerna kommer den trenden att hålla i sig.”

En viktig fråga för folkhögskolorna är att hitta strategier för att behålla kvalificerade lärare, trots den ofta kärva ekonomin.

”Hittills har skolan lyckats behålla bra och kvalificerade lärare. Lönen är inte hög, men lärarna har en stor frihet i anställningen. Den obligatoriska undervisningsdelen är relativt låg. Avtalen med personalen är inte pressade till max. Lärarna har också stora möjligheter att lägga upp innehållet i kurserna.”

En kommentar handlar om löneförhandlingarna.

”Lärarna förhandlar sina löner kollektivt. Därför är det inte heller så mycket lönediskussioner. Många av lärarna har också jobbat länge på skolorna.”

Flera av de intervjuade är djupt oroad över hur man ska klara skolornas ekonomi och vad de urgröpa anslagen får för konsekvenser.

”Risken med den försvagade ekonomin är dock att det blir demoraliserande för skolan, vilket bland annat skulle kunna leda till att det blir svårare att rekrytera nya lärare.”

”Sammantaget befinner sig skolan vid vägs ände när det gäller ekonomin. Inte minst har lönekostnaderna ökat kraftigt (med 15–20 procent de senaste fem åren), utan att övriga bidrag ökat i samma utsträckning. Andra skolformer har fått en helt annan uppskrivning av bidragen.”

”För tillfället är marginalerna så små att det inte finns utrymme för att testa något nytt. Det går att chansa och pröva något. Det hindrar kreativiteten.”

”Den ansträngda ekonomin gör också skolan bakbunden. Skolan skulle kunna rusta upp flera rum för att använda till vandrarhemmet. Men då behövs en bättre likviditet.”

”Ekonomin är fortfarande ytterst ansträngd och marginalerna små. Om oplanerade utgifter dyker upp eller

om bidrag inte kommer in i tid (som från Europeiska socialfonden) är risken stor att pengarna inte räcker för de löpande löneutbetalningarna.”

4.17. Hur ser planerna ut för framtida internatutbildningar?

Planerna för de närmsta åren är för det mesta att behålla ungefär samma nivå på internatet som finns idag. För att klara det vill några höja standarden på rummen. Några av de undersökta folkhögskolorna önskar att utvidga internaten, men det hänger bland annat på att de kan rusta upp fler rum. Ingen av de undersökta folkhögskolorna planerar att minska internatverksamheten.

”Det finns inga förändrade planer för internatverksamheten för åren framöver.”

”Internatet har ett starkt stöd bland huvudmän, personal på skolan och deltagarna. Det är en självklar del av vår profil som har en stark förankring. Vi har ju också riksintag på utbildningarna, inte minst är det viktigt för musikutbildningen.”

”Planerna för den närmsta framtiden är att behålla ungefär samma volym som idag. Både när det gäller kursdeltagare och boende på internatet.”

”Planerna för framtiden när det gäller internatutbildningar är att åtminstone behålla samma volym som idag.”

”För närvarande är det budgeterat för 65 boende. Men helst skulle skolan behöva 70 eller fler. Då skulle underskottet bli mindre. Maxantalet är 75–80 boende. Det kräver dock att vi klarar standarden på rummen.”

”Det är också en stor efterfrågan på internatboendet. Idag räcker inte de rum som vi har. Men vi samverkar med en del boende i närområdet som hyr ut rum till deltagare. Idag finns ett 10-tal internatboende som inte bor på skolan utan är inhyrda på andra ställen.”

”Planerna för framtiden är att behålla internatutbildningarna men höja standarden genom att göra om en del av hotelldelen till rum för internatdeltagare. Vi kommer i stort sett att behålla antalet rum, men höja standarden. I något av de nya boendena blir det också tvårummare, det vill säga två separata rum men med samma ingång (men inget kök).”

”Det har varit ett stort tryck på internatet, men hittills har alla sökande kunnat erbjudas internatboende.”

”Det har varit ungefär samma tryck på internatboendena under de senaste tio åren, möjligen med en viss ökning (tidigare bodde kring 85–90 kursdeltagare på internat, nu är det snarare 100). Det har lett till att fler kläms in i dubbelrum.”

4.18. Hur ser de involverade aktörerna på önskvärldheten av att bedriva internat?

Hos alla involverade aktörer – huvudmän, personal och kursdeltagare – finns ett starkt stöd för att bedriva utbildning med internat. Det finns överhuvudtaget inte någon debatt om frågan, inget ifrågasättande. Däremot finns det ofta en diskussion om hur skolan ska klara de ekonomiska kostnader som internatet innebär.

”Alla aktörer – huvudmän, personal, kursdeltagare – är positiva till internatutbildningarna. De utgör en del av skolans själ. En gång i tiden bodde personal i personalhus. Då fanns en stor närvaro av personal och många uppsökte lärarna på kvällstid. Fortfarande finns tre som bor på området. Men man tar inte hem kursdeltagare till sina boenden. Av de som bor här är två lärare och en lokalvårdare.”

”Alla involverade aktörer – huvudmän, personal, deltagare – är positiva till att skolan erbjuder internat. För 10 år sedan gjorde styrelsen ett vägval. Ett alternativ var att flytta skolan till en stad och att ta bort möjligheten med internat. Det andra alternativet var att fortsätta med internat ungefär som vi gör nu. Stödet för att behålla internaten var massivt. Styrelsen ville att skolan även i fortsättningen skulle ligga på landet och ha internatdeltagare. Detta beslut togs trots att man insåg att det skulle bli mer ekonomiskt tufft.”

”Det finns ett starkt stöd bland personalen för utbildningar med möjlighet att bo på skolan.”

”Internatverksamheten har också en stark förankring hos huvudman, personal och deltagare.”

”Skolans upplägg med internatboendet är starkt förankrat bland personal, kursdeltagare och huvudman. En grundtanke har varit att skapa en mötesplats. Att ta bort internatet skulle vara att kasta ut det som man vet är viktigt.”

”Verksamheten med internat har stark förankring bland huvudmän, personal och deltagare.”

5. Analys utifrån intervjuvaren

Folkhögskolor med deltagare boende på internat (i detta fall enbart skolor där huvudmännen är idéburna) fyller en omistlig funktion. Samtliga undersökta folkhögskolor har utbildningar med riksintag och det skulle vara omöjligt att bedriva vissa kurser utan att erbjuda internatboende. Det gäller särskilt de skolor som ligger långt från tätorter. Många av deltagarna som bor på skolan genomgår en imponerande social utveckling under folkhögskoletiden.

För flera av deltagarna är internatboendet det första egna boendet. Boendet innebär att de tillsammans med andra boende får organisera matlagning, städning etc. Genom boendet byggs viktiga relationer upp mellan deltagarna.

Det finns en lång svensk och nordisk tradition av internatboende på folkhögskolor, utan den möjligheten skulle en del av ett bildningsarv gå förlorat. Att upprätthålla traditioner är i och för sig inte alltid ett självändamål, men i detta fall finns, som nämns ovan, många starka skäl till att slå vakt om folkhögskolornas möjlighet att bedriva internatutbildning.

Totalt går omkring 600 deltagare på långa kurser och bor på internat på de nio undersökta skolorna. Därutöver finns ett stort antal deltagare på kurser med korttidsinternat. Möjligheten till internat är viktigt både för långa och korta kurser, men internatets betydelse för deltagarnas sociala utveckling är större på de längre kurserna.

Det råder en stor bredd på de utbildningar som internatdeltagare går på. Det handlar dock i stor utsträckning om yrkesinriktade utbildningar (som specialpedagog) och estetiskt- och kulturellt inriktade kurser (skrivande, teater, foto, musik, konsthantverk etc).

Även flera deltagare som går på allmän kurs bor på internat, men ofta är andelen kursdeltagare som bor på internat lägre jämfört med deltagarna på estetiskt och kulturellt inriktade kurser. Därutöver finns ett stort antal kortkurser där deltagarna bor på skolan.

På de flesta av skolorna har antalet internatdeltagare varit konstant under senare år. I något enstaka fall har det skett en mindre ökning och i något fall en marginell minskning, men den generella bilden är att antalet internatdeltagare varit ungefär detsamma (med undantag för läget under pandemin då antalet internatboende sjönk).

Trenden är snarast att söktrycket på internaten har ökat något. Om folkhögskolorna kunde ordna fler rum och

rusta upp de kök som är kopplade till internaten skulle de kunna ta emot ännu fler internatdeltagare.

Det råder en stor blandning av kursdeltagare bland dem som bor på internat. En orsak är att deltagarna har delvis olika motiv till att bo på internat. En grupp av deltagare har sökt till utbildningar med riksintag och är starkt motiverade. I synnerhet handlar detta om deltagare på estetiskt och kulturellt inriktade utbildningar. Flera av dessa utbildningar är också specialiserade och av hög kvalitet.

Folkhögskolorna har en folklig bredd när det gäller dessa utbildningar, men utbildar också många som kommer att tillhöra toppskiktet av landets kulturella utövare. En annan grupp av internatdeltagare får sin yrkesutbildning eller förberedelse till yrkesutbildning genom folkhögskolorna. Här finns en omedelbar koppling med behov på arbetsmarknaden och möjligheten att skaffa sig yrkeskompetens och försörjning. Ytterligare en grupp är deltagare som inte gått gymnasiet och genom allmän kurs vill skaffa sig en grundläggande utbildning och kompetens.

Som framgår ovan är det en brokig samling av deltagare som bor på internat. Det handlar både om starkt motiverade deltagare, varav flera kommer att utgöra en del av Sveriges kulturella elit och om kursdeltagare som får en möjlighet att skaffa sig studieförberedande utbildningar eller yrkesutbildningar genom folkhögskolestudier. Vidare handlar det om deltagare i kortkurser som fördjupar sina kunskaper inom områden som politik, skrivande och musik.

Över lag är det ungefär lika många kvinnor och män som bor på internaten på de undersökta skolorna. I enstaka fall kan det dock finnas en viss övervikt av kvinnor eller av män.

På flera av de undersökta folkhögskolorna bedrivs även distansutbildningar. Även dessa har ökat över tid. Detta kan beskrivas som delvis motstridiga strömningar. Skolorna slår vakt om både utbildningar med internatdeltagare och utbildningar där deltagarna studerar på distans.

De undersökta folkhögskolorna har en rad olika idéburna huvudmän (nykterhetsrörelse, kyrkliga organisationer, arbetarrörelse, stiftelser etc). I vilken mån de sätter sin prägel på innehållet i kurserna och på skolan varierar dock starkt. Det finns flera exempel på tydlig påverkan. Några av de kyrkligt ägda skolorna har flera kurser om bland annat bibelkunskap och den folkhögskola som ägs av arbetarrörelsen har många politiska kurser. Vidare har folkhögskolor som ägs av nykterhetsrörelsen krav på drogfrihet, även i boendena.

En övergripande bild är trots dessa avtryck att huvudmännen i ganska liten grad använder de folkhögskolor som de äger för att utveckla de egna idéerna och för att utbilda medlemmar och förtroendevalda.

Flera av företrädarna för folkhögskolor med internatdeltagare påpekar att skolor med internat missgynnas. Bidragssystemet bygger i huvudsak på deltagarveckor och är neutralt inför om deltagarna bara går på skolan under dagtid eller om de är internatdeltagare. Samtidigt är skolans kostnader för internatdeltagare högre än för dagstuderande. Det beror framför allt på kostnaderna för boende och logi. Flera av skolorna har också anställda med särskilt uppdrag att vara internatansvariga.

Missgynnandet av folkhögskolor med internatdeltagare bör betraktas utifrån en förståelse av vad folkhögskolan är för typ av utbildningsform. En av de grundläggande idéerna är utbildning genom att deltagarna möts tillsammans. Enligt flera av de intervjuade utgör detta ett argument för att det är värt att det är rimligt att samhället betalar mer för att vidmakthålla internatutbildningarna. Återbetalningen till samhället är, för att citera en av de intervjuade, "ett upprättat liv för alla som tack vare folkhögskolan kan ta sig vidare till fortsatta studier och arbete och göra en insats för samhället".

Flera av de intervjuade understryker att det rådande regelsystemet driver fram en utveckling där internatfolkhögskolor ersätts av dagfolkhögskolor med verksamhet i städerna. Denna omvandling är påtaglig i hela landet. Detta skulle leda till flera allvarliga konsekvenser, däribland skulle utbildningar med riksintag hotas. Det handlar bland annat om flera utbildningar med kulturell och estetisk inriktning, men också om yrkesutbildningar inriktade på hantverk, socialt arbete, vård etc.

Samtliga skolor tar ut en avgift av internatdeltagarna. Där ingår logi och för det mesta kost. Ett vanligt upplägg är att deltagarna får frukost, lunch och ibland middag, från måndag till fredag. På helger och ibland på kvällar får deltagarna själva ansvara för matlagningen. I boendet ingår också tillgång till ett gemensamt pentry. Vidare ingår tillgång till tvättstuga och gemensamma utrymmen.

Det är inte helt enkelt att jämföra avgifterna eftersom standarden på rummen varierar och framför allt eftersom de varierar hur många måltider som ingår. Grovt sett ligger spannet från drygt 2 000 kr i månaden (då ingår ingen mat alls) till cirka 7 500 kr i månaden (då ingår ofta frukost, lunch och middag på vardagarna).

Som nämnts ovan varierar också standarden på rummen. En del rum är nyligen upprustade och andra slitna och inte renoverade på länge. En del rum har egen toalett, andra delar på toalett. I de flesta fall delar de boende på dusch med andra boende. Även kvaliteten på det gemensamma pentryt varierar starkt. På några folkhögskolor

är det trångt om utrymme i pentryt. Det leder stundtals till att folkhögskolor inte ta emot flera kursdeltagare trots att det finns gemensamma rum.

Som konstaterats tidigare är kostnaderna för internatdeltagare högre än för dagstuderande. Det är dock inte enkelt att exakt beräkna denna extra kostnad och skolorna gör heller inte några försök att beräkna extrakostnaden. De flesta av de intervjuade understryker ändå att de avgifter som internatdeltagarna betalar inte täcker de extra kostnaderna.

De flesta konstaterar samtidigt att det är svårt att höja avgifterna. För en del kursdeltagare är avgifterna redan nu höga och med ännu högre avgifter skulle de riskera en del av deltagarunderlaget. Dessutom jämför kursdeltagarna avgiften med avgiften på andra folkhögskolor, skillnaderna kan inte vara alltför stora.

En annan tendens är att det blivit en viss ökning av deltagare med olika former av sociala och psykologiska problem, däribland neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF-diagnoser). Det gäller både dagstuderande och internatdeltagare. I båda fallen innebär förskjutningen en ökad arbetsbörda för personalen, men den får en speciell dimension för internatdeltagarna. Vanligen finns ingen personal på skolorna på kvällar och helger, men vid ökad risk för psykiska och sociala problem ökar behovet av att snabbt kunna få personal eller akutgrupper på plats.

På folkhögskolorna finns normalt bara lärare och pedagoger som jobbar med alla kursdeltagare och inte specialpedagoger som riktar sig till deltagare med särskilda behov. Så ser det fortfarande ut, men några av folkhögskolorna har kuratorer som har fått mer att göra. Andra folkhögskolor har börjat organisera aktiviteter för deltagare på vissa kvällar och helger. Sammantaget innebär denna förskjutning ytterligare en ökad kostnad för skolor som har internatdeltagare.

Den genomgående bilden är att skolorna prioriterar undervisningen och exempelvis är måna om att behålla engagerade lärare. Betydligt svårare är det att upprätta kvaliteten på folkhögskolornas lokaler och fastigheter.

För de som idag ansvarar för en folkhögskolas verksamhet är fastigheternas ursprungliga historia något som ofta ligger långt tillbaka i tiden och som de inte kan påverka. Själva den historiska startpunkten har också stor betydelse för vad som hänt sedan. I vissa fall har folkhögskolan fått överta ett slitet slott på 1950-talet eller bedrivs skolan i funktionella lokaler från 1970-talet. Kvaliteten på lokaler och fastigheter beror givetvis på i vilken mån det har skett ett löpande underhåll, men också på – vilket är poängen är – vilken typ av lokaler som folkhögskolan en gång i tiden köpte eller tog över. Dessa två saker hänger också samman. När fastigheter och lokaler redan från början har haft stora behov av kostsamma renoveringar ökar sannolikheten för att dessa beslut skjutits upp.

Kvaliteten på fastigheter och lokaler varierar starkt mellan de undersökta skolorna. Samtidigt använder nästan alla av de intervjuade personerna uttrycket "underhållsskuld", det vill säga att skolan inte har haft förmåga att rusta upp och renovera i den takt som vore önskvärd. I flera fall är underhållsskulden allvarlig, i några fall katastrofal. Däribland finns skolor som fått ta lån för att klara renoveringar som de blivit ålagda för att klara brandskydd och krav på elsäkerhet.

För några av skolorna beskrivs den ekonomiska situationen som prekär. Den gemensamma nämnaren är att det inte på långa vägar finns tillräckligt med pengar för att rusta upp lokalerna. I vissa fall innebär det att rum och pentryn inte kan användas, vilket begränsar möjligheten att ta emot fler internatdeltagare. Andra uttrycker det som att bristen på upprustning är "demoraliserande för skolan", "kan leda till att det blir svårare att rekrytera nya lärare", "att marginalerna är så små att det inte finns utrymme att testa något nytt", att skolan har blivit "bakbunden", att det finns en oro för att ålagda renoveringar ska leda till att "pengarna inte räcker för de löpande lönekostnaderna" och att skolan nu befinner sig "vid vägs ände när det gäller ekonomin".

Utöver anslag från Folkbildningsrådet och regionerna finns andra intäktskällor för folkhögskolorna. Det handlar om att söka andra typer av bidrag (som EU:s socialfond), om att ta ut avgifter för studiematerial m.m., om avgifter för internat, om att försöka få kreditgarantier (ibland via huvudmännen) etc.

En annan möjlighet är att erbjuda fler utbildningar på distans. Flera av de intervjuade betonade att de kurserna blir billigare per deltagare.

En strategi som samtliga undersökta folkhögskolor använder är vidare att försöka få intäkter genom att erbjuda externa aktörer att använda skolans lokaler för olika kurser och evenemang, att använda rum på skolan till vandrarhem/hotell och att erbjuda luncher i skolans restaurang. Ytterligare en variant på samma tema är att arrangera olika evenemang i skolans lokaler under sommaren när ordinarie kurser är avslutade för läsåret.

Den generella trenden är att de undersökta folkhögskolorna försöker utvidga den externa verksamheten för att öka intäkterna. Det sker bland annat genom upprustning av rum för uthyrning. Genomgående har de rum som används för extern uthyrning högre standard än rummen för internatboende.

Här bör det understrykas att skälen för att bedriva extern verksamhet inte enbart handlar om att försöka förbättra skolans ekonomi. Folkhögskolorna har ofta lokaler och internat som möjliggör en värdefull lokal och regional samverkan som är pedagogisk värdefull och som ligger i linje med uppdraget att stärka och utveckla demokratin och ge människor en möjlighet att påverka sin livssituation och skapa engagemang.

Samtidigt finns flera hinder som begränsar möjligheten att utvidga den externa verksamheten. För det första: Det behövs ofta upprustning och mer personal för att kunna bedriva extern verksamhet, för att hyra ut rum på helger kan det exempelvis behövas mer städpersonal. För det andra: I takt med ökade lönekostnader har kostnaderna för att bedriva extern verksamhet ökat. För det tredje: Efterfrågan på externa evenemang är konjunkturkänslig, däribland efterfrågan på hotellrum och lunchrestauranger.

För det fjärde: Verksamheten vid en folkhögskola är skattebefriad, men bedriver skolan kommersiell verksamhet som uppgår till mer än cirka 25 procent av den totala omsättningen, då blir all verksamhet skattebelagd. I synnerhet denna fjärde begränsning är värd att understryka. En utökad extern verksamhet i syfte att öka intäkterna kan få motsatt effekt, att folkhögskolorna förlorar skattebefrielse och att finanserna därmed försämras. Detta leder i sin tur till att avståndet mellan huvudmännen och folkhögskolorna blir större. Idag är ett antal huvudmän engagerade i kurser med korttidsinternat. Försvinner den möjligheten uttunnas banden mellan folkhögskolorna och huvudmännen, det blir helt enkelt för dyrt för huvudmännen att arrangera kurser på skolorna.

Dessutom skapar det rådande systemet en administrativ belastning eftersom ekonomin för folkhögskolornas ordinarie verksamhet respektive för sidoverksamheterna måste redovisas separat. Detta betyder inte att de intervjuade företrädarna för folkhögskolor vill ändra i rådande skattebestämmelser, däremot illustrerar problemet hur folkhögskolorna pressas ekonomiskt.

Ytterligare en möjlighet för att skapa intäkter är att sälja delar av folkhögskolans mark eller fastigheter. Det har redan skett i flera fall och några av folkhögskolorna överväger ytterligare försäljningar. Men även med den strategin finns betydande hinder. Det första är att det ger kortsiktiga intäkter som inte löser skolornas långsiktiga behov av att kunna finansiera löpande underhåll. Ett annat problem är att avyttrade fastigheter riskerar att bryta upp och försvåra skolornas verksamhet och skada dess profil. Vid några skolor råder krav på drogfrihet, om fastigheter på området säljs till privatpersoner går det inte att hindra dem från att använda alkohol inom det som uppfattas som folkhögskolans område.

Samtliga involverade aktörer – deltagare, personal, skolläring och huvudmän – är angelägna om att möjligheten att bo på internat under utbildningar på skolan ska fortleva. Ingen av folkhögskolorna har heller för avsikt att dra ner på internatboendet. Tvärtom är ambitionen hos samtliga undersökta folkhögskolor att behålla eller till och med utöka den nuvarande nivån.

Samtidigt pressas flera av folkhögskolorna alltmer av att anslagen inte följt kostnadsökningarna. Om skolan har internatdeltagare ökar den pressen ännu mer. Om skolan ligger långt från en tätort blir pressen ännu större. Och framför allt, om det finns stora behov av renovering och upprustning blir pressen väldigt stor.

Tidigare har det funnits särskilda bidrag att söka för upprustning, men de är sedan länge borttagna. Inte heller får skolor med internatdeltagare extra anslag. Utan regeländringar kommer en omdaning av folkhögskolornas verksamhet med stor sannolikhet att ske. Det är också tydligt vilken kombination av egenskaper som gör att en folkhögskola blir särskilt utsatt. I synnerhet gäller det kombinationen av många internatdeltagare och en stor underhållsskuld.

Företrädarna för folkhögskolorna pekar genomgående på att det nuvarande bidragssystemet är neutralt till huruvida skolan har dagstuderande och internatdeltagare, det vill säga det utgår inga ytterligare bidrag för folkhögskolor med internatboende. Detta trots att kostnaderna för internatdeltagare är högre. Däribland handlar det om bostäder, mat, kostnader för internatansvariga och att skolorna får ett större socialt ansvar för kursdeltagare som bor på skolorna.

Samtliga skolor tar ut en avgift för internatboende, men det råder konsensus om att den avgiften inte kompenserar för skolornas kostnader för att bedriva internat.

Slutsats: Folkhögskolor med hög andel internatboende, som ligger långt från tätorter och där skolbyggnaden är i stort behov av upprustning och renovering är ekonomiskt utsatta. Risken är stor för att verksamheten på sikt inte kommer att kunna bedrivas i samma omfattning som idag.

6. Bilaga 1: Översikt av vilka folkhögskolor som ingår i undersökningen och vilka utbildningar som bedrivs vid dessa skolor

Axevalla folkhögskola

Allmän kurs – allmän inriktning

Allmän kurs – data- och spelutveckling

Allmän kurs – svenska som andra språk

Allmän kurs – natur & hållbarhet

Allmän kurs – sociologi & psykologi

Allmän kurs – social hållbarhet

Specialpedagog, distans

Socialpedagog

Modedesign

Retro design

Projektledare, distans

Helliden

Allmän kurs, distans

Allmän kurs

Grafikskolan printmaking

Grafisk form och illustration

Hembygd, distans

Keramikkonst, grund

Keramikkonst, fortsättning

Keramik, utvecklingsår

Fördjupningsår, kreativa yrken, distans

Silversmide, grund

Silversmide, fortsättning

Skriv så det känns

Textilkonst och mönsterformgivning, grund

Textilkonst och mönsterformgivning, fortsättning

Skövde konstskola

Helsjöns folkhögskola

Allmän kurs

Musiklinjen

Odlarglädje & skaparkärlek

Kyrkans grundkurs

Bibelkursen Både&

Att vara kyrka

Därutöver flera kortkurser

Hjo folkhögskola

Allmän kurs – fokus på studier

Allmän kurs – kreativ profil

Allmän kurs – distans

Helhetslyftet

Elev- och lärarassistent

Den gröna omställningen

Europa – vart är vi på väg?

Concept Art & Illustration

Fri konst – form

Kyrkans grundkurs

Kyrkomusikerutbildning

Musikkurser

Kultur och samspel

Småskalig grönsaksproduktion

Kyrkliga distanskurser

Sommarkurser

Hjälmed folkhögskola

Allmän kurs – polisförberedande

Allmän kurs – beteendevetarprofil

Allmän kurs – IT-profil

Polisförberedande utbildningar

Bibelseminarium

Husbyggarkurs

Hälsocoach – med profilerna beteendevetenskap och äventyr

Certifieringskurs

Digital design & Production

Tillval, behörighetsgivande ämnen

Ljungskile folkhögskola

Allmän kurs – naturvetenskap

Allmän kurs – hälsa och samhälle

Allmän kurs – framtidsspår

Allmän kurs – humanistisk/samhällsvetenskaplig inriktning

Allmän kurs – musik

Journalistlinjen

Lärarassistentutbildningen

Undersköterska

Musiklinjen

Yrkesförberedande kurs (YFK)

Därutöver flera kortkurser

Nordiska folkhögskolan

Allmän kurs – miljö, etik & samhälle

Allmän kurs – modern historia & samhälle

Allmän kurs – startlinje

Allmän kurs – startlinjen svenska som andra språk

Allmän kurs – nystart

Allmän kurs – kultur & samhälle

Allmän kurs – natur & samhälle

Servicekurs

Studiemotiverande folkhögskolekurs

Nordiska filmskolan

Nordiska fotoskolan

Nordiska visskolan

Visskolan fördjupning

Rim & Reson – låtskrivarkurs

Bildskolan

Biografiskt berättande

Nordiska Teaterskolan åk 1

Ett andra år på teaterskolan – rymdstationen åk 2

Viskadalens folkhögskola

Socialpedagog

Vidareutbildning socialpedagog

Allmän kurs på distans

På skolan drivs också ett stort antal kortkurser. Dessa är uppdelade i följande kategorier:

- fackliga kortkurser
- fackliga distanskurser
- kommunikation och skrivande
- politiska distanskurser

Wendelsberg

Allmän kurs – världen

Allmän kurs – skapande

Allmän kurs – samhället

Allmän kurs – människan

Allmän kurs – naturen

Allmän kurs – esteten

Teaterlinjen

Musiklinjen

Läroassistent

Etableringskurs

Studiemotiverande folkhögskolekurs.

Bilaga 2 – Förteckning över intervjuade personer

Axevalla folkhögskola: Andreas Berglund, Maria Georgi (besök på plats).

Hellidens folkhögskola: Gabriella Idholt, Bo Frid (besök på plats).

Helsjöns folkhögskola: Elise Arnell (telefonintervju).

Hjos folkhögskola: Andreas Cederlund, Milla Nilsson (besök på plats).

Hjälpared folkhögskola: Mikael Lindgren (telefonintervju).

Ljungskile folkhögskola: Martin Callermo (telefonintervju).

Nordiska folkhögskolan: Jonatan Rask, Svante Grogarn (besök på plats).

Viskadalens folkhögskola: Joakim Hjelm (besök på plats).

Wendelsbergs folkhögskola: Sören Eriksson (besök på plats).

Bilaga 3. Bilder från några av de undersökta folkhögskolorna

Axevalla folkhögskola

Internatboenden.

Hjo folkhögskola

Internatboende.

Pentry för internatboende.

Helliden folkhögskola

Internatboende.

Pentry för internatboende.

Nordiska folkhögskolan

Internatboende.

Internatboende.

Wendelsbergs folkhögskola

Korridor med internatboenden (rummen var inte tillgängliga).

Matsal.

Per Nylen